

Integrationsbilder

Integrationsbilder – medier och allmänhet om integrationen
Integrationsverkets rapportserie 2002:2
© Integrationsverket, 2002
ISSN 1404-5370
Integrationsverket
Box 633
601 14 Norrköping

Tryck: Berlings Skogs AB, Trelleborg

Integrationsbilder

**– medier och allmänhet
om integrationen**

Innehåll

7 Förord

- 9 Resultat och slutsatser i sammandrag
 - 9 Allmänhetens syn på hindren mot en integration
 - 9 Allmänhetens syn på integrationens följder
 - 10 Integrationsfrågornas synlighet i medierna
 - 10 Mediernas integrationsbilder
 - 10 Invandrarnas synlighet i medierna
 - 11 Mediebilder och folkopinioner
 - 11 Medier och allmänhet om integrationen

Del 1 Undersökningen

- 15 Uppdraget – syfte och frågeställningar
 - 16 Två begrepp – utgångspunkter
- 17 Opinioner och mediebilder – 1999 års undersökningar

Del 2 Allmänhetens syn på integrationen

- 25 Allmänhetens syn på hinder mot integration
 - 27 Sex hinder – två dimensioner
 - 28 Synen hos olika befolkningsgrupper
 - 37 »Invandrarna« och »svenskarna« uppfattas som integrationshinder
- 39 Allmänhetens syn på följder av en integration
 - 40 Framtidsoptimism och framtidspessimism
 - 41 Synen i olika befolkningsgrupper
 - 45 »Optimister« och »pessimister«

Del 3 Mediernas bild av integrationen

- 51 Integrationsfrågornas uppmärksamhet
- 55 Mediernas integrationsbilder

Del 4 Mediernas roll i opinionsbildningen

- 63 Opinionsklimatet
- 68 Mediernas invandrarbild
 - 68 Integrationsfrågornas synlighet
 - 72 Invandrarnas synlighet i medierna
 - 75 Opinionsledare
- 79 Trendbrott i den probleminriktade journalistiken?
- 81 Mediebilder och folkopinioner

Förord

Massmedierna kan antas spela en central roll i opinionsbildningen i frågor som rör etnisk mångfald och integration i det svenska samhället. Men hur speglas integrationsfrågorna i media? Vilka bilder av integrationsprocessen skapar massmedia? Att svara på dessa och närliggande frågor har varit syftet med Integrationsverkets projekt Mediernas och allmänhetens integrationsbilder.

Den här rapporten redovisar denna undersökning, som på uppdrag av Integrationsverket har genomförts under ledning av professor Kent Asp vid Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) vid Göteborgs universitet. Tre huvudfrågor står i fokus i undersökningen: vilken syn har allmänheten på integrationsfrågorna, vilken bild ger medierna av integrationsprocesserna och vilken roll spelar medierna i opinionsbilden som rör etnisk mångfald och integration i det svenska samhället.

Rapporten består av flera empiriska delstudier. En första delstudie redovisar en analys av allmänhetens föreställningar om integration som bygger på en enkätundersökning riktad till ett riksrepresentativt urval av svenska befolkningen. I denna delstudie fokuseras på tre olika aspekter: (I) allmänhetens uppfattningar om vad som innebär hinder för integration i det svenska samhället, (II) allmänhetens bedömning av eventuella följder av att grupper av personer med utländsk bakgrund integreras i det svenska samhället och (III) allmänhetens uppfattningar om fördelar av både ekonomisk och kulturell karaktär som kan kopplas till integrationsprocessen.

En annan delstudie redovisar en kvalitativt inriktad analys av storstadsmediernas bevakning av integrationsfrågor och integrationspolitik med start 1999. Ett urval av storstadspress analyseras vid sidan av en nyhetsstudie av SVT:s nyhetsprogram för Göteborgsregionen och västra Sverige.

Rapporten avslutas med ett avsnitt som redovisar en sam-

manfattande analys av långsiktiga förändringar inom svensk journalistik vad gäller att rapportera invandrar- och flyktingsfrågorna. Med stöd i empiriska analysen från Rapport under en 20 års period (1979–1999) redovisar rapporten det kan vara ett trendbrott i svensk journalistisk vad gäller att komma bort från den tidigare probleminriktningen i nyhetsinslagen.

Vi anser att rapporten om mediernas och allmänhetens integrationsbilder fyller en viktig funktion vad gäller frågor om hur olika massmedier avspeglar och förmedlar bilder av integrations- och mångfaldsfrågorna i den svenska debatten.

Vi hoppas att denna rapport kan bidra till en bättre förståelse av integrationsbilderna i media, och att rapporten uppmuntrar till forskningsinitiativ inom ett område som är i stort behov av nya teoretiska och empiriska insatser. Givetvis ansvarar endast de forskare som tagit fram rapporten för den teoretiska och metodologiska ansatsen, de empiriska resultaten och de tolkningar av det material som redovisas i denna rapport

Projektledare är professor Kent Asp, som också är författare till rapporten. Projektassistent är Christina Jonsson. Kodningen av Rapports programprotokoll har utförts av Christina Jonsson, Anja Ryne har stått för innehållskodningen av tidningsmaterialet och doktorand Andreas Jarud har utfört de statistiska bearbetningarna

Norrköping i februari 2002

Anna Lindström
Avdelningschef

José Alberto Diaz
Projektledare

Resultat och slutsatser i sammandrag

Undersökningen av mediernas och allmänhetens integrationsbilder kan i korthet sammanfattas på följande sätt.

Allmänhetens syn på hindren mot en integration

En mycket stor majoritet av allmänheten uppfattar att det finns hinder som försvårar en integration av invandrare i det svenska samhället. Invandrarnas kunskaper i svenska bedöms som det största hindret, följt av boendesegregation och arbetsmarknadsdiskriminering.

Det finns dock betydande skillnader mellan olika befolkningsgrupper i synen på vad som hindrar en integration. Högutbildade, ungdomar och personer uppvuxna utomlands anser i högre grad att integrationshindren finns hos »svenskarna och det svenska samhället«, medan lågutbildade, äldre och personer med lågt förtroende för politiker och samhälle i högre grad anser att integrationshindren finns hos »invandrarna själva«.

Allmänhetens syn på integrationens följder

Hos allmänheten finns en övervägande positiv syn på vilka följder en integration kommer att få för det svenska samhället, att Sverige blir ett bättre land att leva i. Men det finns också stora grupper som gör en annan bedömning och tror att integrationen kommer att leda till ökade motsättningar och att rasism och främlingsfientlighet kommer att öka.

Högutbildade, storstadsbor och personer uppvuxna utanför Europa ger uttryck för den mest optimistiska framtidssynen. Lågutbildade, landsbygdsbor, äldre liksom de allra yngsta

(15–19 år) och de med lågt samhällsförtroende har den mest pessimistiska synen på integrationens följder.

Integrationsfrågornas synlighet i medierna

Det finns mycket få samhällsområden som under de senaste två decennierna ägnats större uppmärksamhet i medierna än invandrar- och flyktingfrågor. Nyhetsrapporteringen har dominerats av flyktingfrågor och enskilda flyktingärenden, opinionsyttringar och protestaktioner, medan integrationsfrågor har fått ett litet utrymme. Integrationsfrågorna har dock under slutet av 1990-talet fått en ökad uppmärksamhet.

Sett i ett 20-årsperspektiv har nyhetsjournalistiken om invandrar- och flyktingfrågor trendmässigt blivit mer probleminriktad. Det finns dock tecken på att rapporteringen under 1999 innebar ett trendbrott i riktning mot en journalistik som är mindre inriktad på problem, konflikter och negativa händelser.

Mediernas integrationsbilder

Mediernas bild av vad som hindrar att invandrare integreras uppehåller sig i mycket liten utsträckning vid frågor som hänger samman med att »invandrarna själva« ses som ett hinder mot en integration. Rapporteringen om vad som hindrar en integration går i första hand på temat att »svenskarna och det svenska samhället är hindret«.

Arbetsmarknadsdiskriminering som hinder mot en integration får störst uppmärksamhet i medierna, följt av svenskarnas negativa attityder mot invandrare. Rapportering kring invandrarers bidragsberoende och invandrarnas ointresse som integrationshinder uppmärksammas däremot mycket lite.

Invandrarnas synlighet i medierna

Ungefär 10 procent av de enskilda personer som intervjuats i TV:s nyhetsprogram Rapport under de två senaste 20 åren har invandrarbakgrund. Antalet intervjuade med invandrarbakgrund har dock ökat kraftigt – från i genomsnitt ca 2 intervjuer per månad under 1980-talet till i genomsnitt ca 5 intervjuer per månad under 1990-talets sista tre år. Personer som kan uppfattas som talespersoner för invandrare har också blivit mer synliga i medierna under 1990-talet.

I nyhetsmedierna synliggörs personer med annan etnisk bakgrund i första hand i ett flykting- och invandrarsammanhang och i begränsad omfattning i nyheter som tar upp andra frågor. Det har dock skett en förändring över tid. Personer med annan etnisk bakgrund intervjuas i TV:s nyhetsprogram allt oftare som »vanliga« personer och i »vanliga« sammanhang.

Mediebilder och folkopinioner

Nyhetsmedierna har en klar dagordningsfunktion när det gäller allmänhetens syn på vad som hindrar att invandrare integreras i det svenska samhället. Det finns en stor överensstämmelse mellan mediernas uppmärksamhet av olika integrationshinder och vad allmänheten anser vara de största hindren mot en integration.

Det finns även en stor överensstämmelse mellan vilka personer som allmänheten på en s.k. öppen fråga uppfattar som talespersoner för invandrare och vilka personer med invandrarbakgrund som oftast framträder i medierna.

Ett starkt tidssamband finns också mellan flyktingfrågornas uppmärksamhet i nyhetsrapporteringen och allmänhetens inställning till att ta emot flyktingar. Ju större uppmärksamhet flyktingfrågorna får i medierna, desto mer negativ blir folkopinionen till att ta emot flyktingar.

Medier och allmänhet om integrationen

Två mer allmänna slutsatser kan dras av undersökningarna.

- 1 Det finns ingen anledning till skönmålning av de opinionsmässiga förutsättningarna för ett framgångsrikt integrationsarbete, men heller ingen grund för uteblivna politiska handlingar med hänvisning till en känslig och motsträvig folkopinion.

Allmänheten har en övervägande positiv grundsyn på vad en integration skulle kunna föra med sig för det svenska samhället och är även medveten om att det existerar strukturer i samhället som utgör hinder för en framgångsrik integration. Det finns dock stora grupper bland allmänheten som har en negativ syn på följderna av en integration och som tenderar att i första hand lägga ansvaret för en bristande eller utebliven integration hos invandrarna själva. Och det kan finnas inslag av vad som kan betraktas som politiskt korrekta svar bland högutbildade.

- 2 Medierna spelar en viktig roll för opinionsbildningen i frågor som rör etnisk mångfald och invandrarernas integration

i det svenska samhället. Mediernas integrationsbilder påverkar inte enbart allmänhetens syn på integrationen. Den bild medierna ger av det svenska samhället och hur Sveriges befolkning faktiskt ser ut är också avgörande för samhällets självförståelse.

Sett i ett 20-årsperspektiv har de svenska nyhetsmedierna starkt dominerats av flyktingfrågor, medan integrationsfrågor fått liten uppmärksamhet. Utvecklingen under 1990-talets sista år tyder på en klar förändring. Inriktningen på flyktingfrågor och negativa händelser har minskat och personer med annan etnisk bakgrund än den svenska syns oftare i medierna – och också i andra roller än som »flykting och invandrare«.

Om detta kan betraktas som ett trendbrott i en starkt probleminriktad journalistik och början på en ny journalistik med vidare perspektiv får kommande undersökningar visa.

Del I
Undersökningen

Uppdraget – syfte och frågeställningar

Medierna spelar en viktig roll för opinionsbildningen i frågor som rör etnisk mångfald och invandrarnas integration i det svenska samhället. Det är mot denna bakgrund som forskningsprojektet *Mediernas och allmänhetens integrationsbilder* skall ses.

Syftet med projektet är att långsiktigt och systematiskt studera opinionsbildningen kring invandrarnas integration i det svenska samhället. Rapporten *Integrationsbilder – medier och allmänhet om integrationen* utgör ett led i detta arbete.

Tre huvudfrågor står i fokus.

- 1 Vilken *syn* har allmänheten på integrationen?
- 2 Vilken *bild* ger medierna av integrationen?
- 3 Vilken *roll* spelar medierna i opinionsbildning som rör etnisk mångfald och invandrares integration i det svenska samhället?

Den *första* frågan besvaras med hjälp av en enkätundersökning riktad till ett riksrepresentativt urval av den svenska befolkningen. I undersökningen tas tre olika aspekter upp: (1) allmänhetens bedömning av vad som *hindrar* att invandrarna integreras i det svenska samhället, (2) allmänhetens bedömning av vilka eventuella *följder* som en integration kan föra med sig och (3) allmänhetens syn på invandrarnas ekonomiska och kulturella *betydelse* i det svenska samhället.

Den *andra* huvudfrågan besvaras med hjälp av en innehållsanalys av fem olika storstadstidningarnas bevakning av frågor som rör invandrarnas integration i det svenska samhället under året 1999 samt en långsiktig och systematisk analys av innehållet i nyhetsprogrammet Rapport – från 1979 till 1999. I medieundersökningarna behandlas tre olika aspekter: (1) integrationsfrågornas *uppmärksamhet* i medierna, (2) mediernas *bild* av integrationsprocessen; hinder, lösningar och framtid och (3)

integrationsfrågornas och invandrarnas *synlighet* i medierna sett i ett längre tidsperspektiv.

Den *tredje* huvudfrågeställningen besvaras empiriskt genom att resultat från medieundersökningarna relateras till resultat från frågeundersökningarna med allmänheten.

Två begrepp – utgångspunkter

Utgångspunkten för de empiriska undersökningarna är att integration är något önskvärt och följaktligen något att sträva efter. Det uttrycker alltså en värdering och inte något som man så att säga kommer fram till på vetenskaplig väg.

Det är inte heller en självklar utgångspunkt. Man kan ha olika meningar om det önskvärda med en integration, bland annat beroende på vad man lägger in i begreppet integration. Två huvudinriktningar brukar urskiljas: assimileringensmodellen och särartsmodellen. Med integration avses här närmast särartsmodellen, dvs. en pluralistisk integration, som är motsatsen till assimilering, och som innebär att invandrade och etniska grupper slussas in och blir delaktiga i ett samhället som värnar och respekterar gruppernas särart

Begreppet invandrare är problematiskt i åtminstone två olika avseenden. Dels därför att begreppet för samman ett stort antal olika etniska grupper och individer med olika förutsättningar till en enda kategori av människor. Dels därför att det inte finns någon självklart sätt att definiera vem som är »invandrare« och vem som är »svensk«.

Även om begreppet invandrare är problematiskt används det i rapporten (omväxlande med andra begrepp). Dels därför att det oftast är det enklaste uttryckssättet, dels därför att ordet invandrare används i de frågor som ställs till allmänheten.

Opinioner och mediebilder – 1999 års undersökningar

Undersökningen av allmänhetens syn på olika integrationsfrågor genomfördes hösten 1999 i form av en postenkät till ett riksrepresenativt urval omfattande 2 800 personer boende i Sverige mellan 15 och 80 år. Frågorna ingick i SOM-institutets årligt återkommande nationella enkätundersökning. I 1999 års undersökning blev svarsfrekvensen 67 procent, vilket motsvarar genomsnittet av de undersökningar som genomförts sedan 1986.

Detta innebär att antalet svarspersoner som besvarat de aktuella frågorna uppgår till ca 1 580 personer. Att antalet svarspersoner kan variera mellan olika frågor/påståenden beror på att det s.k. interna bortfallet kan vara olika stort, exempelvis att en svarsperson valt att hoppa över en fråga/påstående. För en mer utförlig beskrivning av undersökningens genomförande, bortfallsanalys m.m. hänvisas till dokumentationen av 1999 års undersökning redovisad i *Det nya samhället* av Sören Holmberg och Lennart Weibull (SOM-rapport nr 24, s. 395–400).

Den fråga som tog sikte på att mäta allmänhetens bedömning av *vad som hindrar integrationen* ställdes på följande sätt:

Den fråga som bland annat avsåg att mäta allmänhetens åsikter om *invandrarnas betydelse* i det svenska samhället ställdes på följande sätt:

Fråga 3
Här finns ett antal påståenden som förekommit i den allmänna debatten om invandrare i Sverige. Vilken är Din bedömning av vart och ett av dem?

	Helt felaktigt påstående					Helt riktigt påstående					
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Svenska arbetsgivare är ovilliga att anställa invandrare	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrarna har en positiv inverkan på Sveriges ekonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrarnas kultur och traditioner berikar det svenska samhället	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En invandrare kommer alltid att betraktas som en invandrare hur länge han/hon än bor i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Dessutom ställdes en s.k. öppen fråga där avsikten var att få en uppfattning om vilka personer som allmänheten uppfattade som *talesmän/taleskvinnor* för invandrarna. Frågan ställdes på följande sätt:

Fråga 4
Har Du uppfattat att det finns någon eller några personer som är speciellt kända som talesmän/taleskvinnor för invandrare, i så fall vem/vilka?

.....
Namn

.....
Namn

Ingen uppfattning

I de tabeller som följer har bassiffror för procentberäkningarna för olika undergrupper utelämnats av utrymmesskäl. Följande bassiffror gäller för olika grupper:

Kön: Män ca 800, Kvinnor ca 800
Utbildning: Låg ca 450, Medellåg ca 300, Medelhög ca 520, Hög ca 310
Ålder: ca 300 i 10-årsintervall, ca 150 i 5-årsintervall
Boendeort: Ren landsbygd ca 250, Mindre tätort ca 380, Stad/större tätort ca 540, Storstad ca 400
Vän/bekant med invandrabakgrund: ja ca 1030, nej ca 560
Eget uppväxtland: Sverige ca 1400, Norden ca 45, Europa ca 50, utanför Europa ca 30
Faderns uppväxtland: Sverige ca 1330, Norden ca 70, Europa ca 75, utanför Europa ca 40
Moderns uppväxtland: Sverige ca 1320, Norden ca 80, Europa ca 70, utanför Europa ca 40
Politikerförtroende: Mycket/ganska stort ca 390, ganska litet ca 860, mycket litet ca 310
Nöjd med demokrati: Mycket nöjd ca 140, ganska nöjd ca 940, Inte särskilt nöjd ca 400, inte alls nöjd ca 80
Partisymptati: v ca 210, s ca 450, c ca 65, fp ca 80, m ca 370, kd ca 180, mp ca 90

Medieundersökningarna omfattar tre olika innehållsstudier. Den *första* studien utgörs av en innehållsanalys av fem storstadstidningars bevakning av integrationsfrågor under hela året 1999. I undersökningen ingår *Dagens Nyheter*, *Göteborgs-Posten*, *Arbetet*, *Aftonbladet* och *Expressen*.

Undersökningen syftar till att ge en representativ bild av hur tidningarna behandlar integrationsfrågor. Av resursskäl har det dock inte varit möjligt att analysera samtliga artiklar i samtliga fem tidningar under ett helt år. Ett urval av var 5:e artikel har därför gjorts med utgångspunkt från de fem tidningarnas daterade textarkiv.

Urvalet av artiklar har gått till på följande sätt: Med utgångspunkt från sökorden »invandrare», »flykting» och »integration» (med relevanta sammansättningar) valdes var 5:e artikel ut för analys. Efter läsning delades artiklarna in i tre grupper:

- 1 ej relevanta artiklar, t.ex. artiklar om integration i andra betydelse,
- 2 relevanta artiklar om flykting-, invandrar- och integrationsfrågor – i Sverige och utomlands, sammanlagt 1551 urvalsartiklar, representerande 7 755 artiklar för år 1999. och
- 3 de artiklar (av de 1551 artiklarna) som handlade om »integrationen av invandrare i det svenska samhället», sammanlagt 98 urvalsartiklar, representerande 490 artiklar. De är

alltså de sistnämnda artiklarna som utsatts för en mer detaljerad innehållsanalys.

Den *andra* studien baserar sig också på tidningarnas textarkiv. Den består av sökningar av förekomsten av ett antal relevanta sökord, exempelvis »integrationsverket«, men också av ett antal namn på personer som gjort sig kända som talespersoner för invandrare. Syftet med denna undersökning är att på ett enkelt och resursknäppt sätt försöka fånga trender i mediebevakningen. För fyra av de fem tidningarna har det varit möjligt att gå tillbaka fem år tiden och undersökta perioden 1995–1999.

Den *tredje* undersökningen består av långsiktig studie av hur SVT2:s nyhetsprogram Rapport bevakar invandrar- och flyktingfrågor. Undersökningen baseras på Rapportens programprotokoll från ca 7 500 nyhetssändningar under åren 1979 till 1999. Undersökningen avser nyhetsinslag – korta telegramnyheter ingår inte. Huvudsyftet med Rapportstudien (som till sin omfattning är unik) är att studera vilken bild svenska nyhetsmedier ger av politik och samhälle dag för dag, sett i ett långsiktigt perspektiv. Invandrar- och flyktingfrågor utgör ett exempel på ett av de många samhällsområden som undersöks. Rapport har valts för att programmet är landets största nyhetsmedium.

Del 2

Allmänhetens syn på integrationen

Allmänhetens uppfattning om invandrarnas integration i det svenska samhället undersöks i två olika avseenden. Dels allmänhetens bedömning av vad som hindrar att invandrarna integreras, dels bedömningen av vilka eventuella följder som en integration kan föra med sig.

Allmänhetens syn på hinder mot integration

Allmänheten fick ta ställning till sex olika påståenden om vad som enligt allmänheten kan tänkas hindra att invandrare integreras i det svenska samhället. De tillfrågade fick svara med hjälp av en skala från 0 till 10, där den ena ytterpunkten på skalan (0) stod för *helt felaktigt påstående* och den andra ytterpunkten på skalan (10) stod för *helt riktigt påstående*.

I tabell 1 redovisas de svar som gavs på frågan. Svaren presenteras på tre olika sätt: (1) i form av procentandelar där svarsalternativ 0–4 står för felaktigt påstående, 5 för varken eller och 6–10 för riktigt påstående, (2) i form av ett sammanfattande opinionsbalansmått där andelen »riktiga påståenden« minskats med andelen »felaktiga påståenden« och (3) i form av skalmedelvärdet för respektive påstående.

Ett första viktigt resultat (som framgår av procentfördelningarna) är att en mycket stor majoritet av allmänheten anser att det existerar faktiska hinder för invandrarnas integration. Det är med andra ord inte enbart invandrare som upplever att det finns hinder som försvårar en integration. Det gör också en bred allmänhet.

Av de sex olika hinder allmänheten fick ta ställning till uppfattas invandrarnas bristande språkkunskaper utgöra det största hindret. 72 procent anser att påståendet »invandrades dåliga kunskaper i svenska är det avgörande hindret för integrationen« vara riktigt, medan 16 procent anser det vara felaktigt.

Boendesegregation, diskriminering på arbetsmarknaden och svenskarnas attityder till invandrare bedöms i stort sett som lika allvarliga hinder som bristande kunskaper i svenska. Invandrarnas bidragsberoende och ointresse från invandrarna själva uppfattas däremot inte vara lika stora hinder.

I den följande redovisningen kommer resultaten att redo-

Tabell 1

Vilken är din bedömning av följande påståenden om vad som hindrar att invandrare integreras i det svenska samhället?

	Riktigt påstående	Varken eller	Felaktigt påstående	Summa procent	Opinionsbalansmått	Skalmedelvärde
Invandrades dåliga kunskaper i svenska är det avgörande hindret för integration.	72	12	16	100	+56	7.1
Invandrarernas integration förhindras av att svenskar och invandrare bor åtskilda.	68	15	17	100	+51	6.6
Diskrimineringen på arbetsmarknaden är ett hinder.	67	6	17	100	+50	6.6
Svenskarnas negativa attityder mot invandrare är ett hinder.	65	17	18	100	+47	6.4
Invandrarernas bidragsberoende är ett hinder.	59	18	23	100	+36	6.2
Ointresset hos invandrarna själva hindrar integrationen.	54	17	29	100	+25	5.8

Kommentar: Antalet svars personer är 1580 och de har svarat på frågorna med hjälp av en skala från 0 till 10, där 0 står för helt felaktigt påstående och 10 för helt riktigt påstående. I tabellen står svarsalternativ 0–4 för felaktigt påstående, 5 för varken eller och 6–10 för riktigt påstående.

visas i form av medelvärden för de olika påståendena. Skälet är att medelvärden är det vetenskapligt mest korrekta redovisnings sättet eftersom frågan konstruerats som en skala.

Det bör dock i detta sammanhang påpekas att skillnader uttryckta i medelvärden ofta verkar vara små i jämförelse med skillnader som uttrycks med hjälp av olika slags mått baserade på procentfördelningar. Som framgår av jämförelsen i tabell 1 mellan medelvärden och opinionsbalansmättet är skillnaden mellan påståendena om boendesegregation (+51) och invandrarernas bidragsberoende (+36) uttryckt i opinionsbalansmått 15 enheter, medan motsvarande skillnad uttryckt i medelvärde är 0.4 (6.6 mot 6.2), dvs. knappt ett halvt skalsteg.

En medelvärdeskillnad på 0.4 utgör med andra ord en förhållandevis stor och signifikant skillnad. I den följande resultatredovisningen bör detta hållas i minne. En tumregel kan vara att medelvärdeskillnader över 0.5 innebär stora skillnader, men att även mindre skillnader om de ingår i ett större och enhetligt svarmönster kan vittna om att det föreligger signifikanta skillnader.

Sex hinder – två dimensioner

Två olika synsätt kan urskiljas när det gäller synen på vad som hindrar en framgångsrik integration eller, om vi så vill, orsakar en segregation efter etniska skiljelinjer i ett samhälle.

I det *första* fallet förläggs huvudförklaringen till en bristande eller utebliven integration i huvudsak hos den eller de folkgrupper som skall integreras. I det *andra* fallet förläggs huvudförklaringen till en bristande eller utebliven integration hos den befolkning/det samhälle till vilken integrationen äger rum.

Det är denna förenklade bild av vad som förhindrar en integrationsprocess som ligger till grund för de sex olika påståenden som allmänheten fått ta ställning till. De tre påståendena om att (1) »invandrarnas dåliga kunskaper i svenska är det avgörande hindret«, att (2) »invandrarnas bidragsberoende hindrar integrationen« och att (3) »ointresset hos invandrarna själva hindrar integrationen« representerar ett synsätt som står i samklang med den första förklaringsmodellen. Detta synsätt på vad som hindrar en framgångsrik integration kommer i det följande i förenklad och tillspetsad form att sammanfattas i påståendet att *invandrarna uppfattas som hinder mot integration*.

De tre påståendena (1) »invandrarnas integration förhindras av att svenskar och invandrare bor åtskilda«, (2) »diskrimineringen på arbetsmarknaden är ett hinder« och (3) »svenskar-
nas negativa attityder mot invandrare är ett hinder« är avsedda att ge uttryck för ett synsätt som står i överensstämmelse med den andra förklaringsmodellen. Detta synsätt kommer i det följande i förenklad och tillspetsad form att sammanfattas i påståendet att *svenskarna uppfattas som hindret*.

Att fastställa vilket av de båda synsätten som i absolut mening är dominerande hos allmänheten är inte möjligt med utgångspunkt från den fråga som här ställts. Att allmänheten i genomsnitt ger ett lägre medelvärde på påståendena om att »invandrarna är hindret« (6.4) än på påståendena om att »svenskarna är hindret« (6.5) kan inte automatiskt tolkas som att allmänheten bedömer att »svenskarna« utgör ett större integrationshinder än »invandrarna«.

Denna typ av jämförelser kan inte alltid göras, eftersom medelvärdets storlek beror på hur frågan formuleras. Hade exempelvis ordet »avgörande« utelämnats i frågan om bristande språkkunskaper skulle med största säkerhet medelvärdet blivit klart högre. Det hade i sin tur lett till den lika felaktiga slutsatsen att allmänheten bedömer att »invandrarna« utgör ett större »hinder« än »svenskarna«.

I vetenskapliga sammanhang är det därför inte av något större intresse eller ens möjligt att göra absoluta nivåskatt-

ningar av opinioner (även om det ofta förekommer inom opinionsjournalistiken) eftersom nivåskattningar är beroende av hur frågan formuleras. Däremot är det möjligt att jämföra olika befolkningsgruppers svarsmönster med varandra och därifrån dra slutsatser om vilka föreställningar och åsikter som är kännetecknande för olika grupper i förhållande till andra grupper.

Synen hos olika befolkningsgrupper

Åtminstone fyra olika faktorer kan antas påverka allmänhetens syn på vad som hindrar att invandrare integreras i samhället.

En *första* bakgrundsfaktor som kan antas påverka individens syn på vad som hindrar en integrationsprocess är om individen själv tillhör den grupp eller de grupper som förutsätts integreras. Personer med en annan etnisk bakgrund kan med andra ord antas göra en annan bedömning än etniska svenskar.

En *andra* förklaringsfaktor har att göra med i vilken utsträckning den enskilde individen själv kommer i kontakt med personer med en annan etnisk bakgrund. Det gäller socialt umgänge liksom de kontakter som har att göra med den sociala miljö i vilken individen bor och verkar i. Personer som har vänner med annan etnisk bakgrund och individer som bor i invandrarrika områden kan antas göra en annan bedömning än de personer som inte har invandrare i sin vänskrets eller som genom sin boendeort inte kommer i kontakt med personer med annan etnisk bakgrund.

En *tredje* tänkbar förklaring hänger samman med individens sociala bakgrundsfaktorer som ålder, kön och utbildning. Ungdomar kan exempelvis antas göra en annan bedömning än äldre.

Och en *fjärde* förklaringsfaktor kan hänföras till individens samhällsvärderingar och politiska åsikter. Personer som uppvisar ett litet förtroende för samhället kan antas göra en annan bedömning av vad som hindrar invandrarnas integration än de som uppvisar ett stort samhällsförtroende.

Med utgångspunkt ifrån dessa fyra bakgrundsfaktorer kommer resultaten att behandlas i tur och ordning.

Etnisk bakgrund

I tabell 2 presenteras allmänhetens bedömning av de sex olika integrationshindrena efter vilket land de vuxit upp i. I tabellen prövas med andra ord om de som är födda i Sverige ger uttryck för ett annat synsätt på vad som hindrar en framgångsrik integration än de som är födda utomlands. I tabell 2 redovisas förutom medelvärdena för de enskilda påståendena även det

Tabell 2

Synen på vad som hindrar integrationen efter de svarandes uppväxtland (medelvärden)

	Uppväxtland				Alla
	Sverige	Norden	Europa	Utanför Europa	
»Invandrarna är hindret«					
Dåliga språkkunskaper	7.1	7.3	6.7	5.7	7.1
Ointresse hos invandrarna	5.8	5.7	5.7	4.1	5.8
Invandrarnas bidragsberoende	6.3	6.2	6.6	4.2	6.3
Medelvärde	6.4	6.4	6.3	4.7	6.4
»Svenskarna är hindret«					
Boendesegregation	6.6	6.3	6.9	7.3	6.6
Arbetsmarknadsdiskriminering	6.5	7.0	7.3	7.9	6.6
Svenskarnas negativa attityder	6.3	7.0	6.3	7.6	6.4
Medelvärde	6.5	6.8	6.8	7.6	6.5

genomsnittliga medelvärdet för de tre påståenden som ger uttryck för synsättet att »invandrarna är hindret«, och medelvärdet för de tre påståenden som ger uttryck för synsättet att »svenskarna är hindret«.

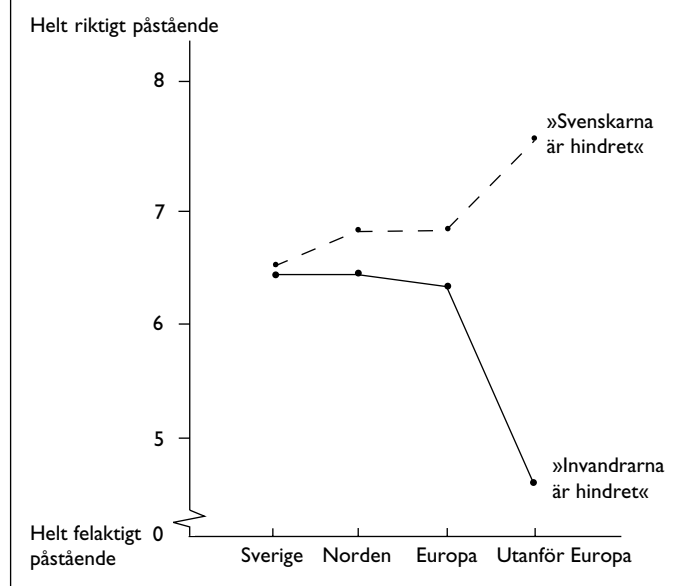
Ser vi först till hindren på temat att invandrarna själva uppfattas som hindret är skillnaden mellan de som är födda i Sverige och de som är födda i ett nordiskt eller europeiskt land överlag mycket små, med ett visst undantag för synen på »dåliga kunskaper i svenska« som ett hinder för invandrarnas integration. Däremot är skillnaden mycket markant i förhållande till de som är födda utanför Europa.

Samma svarsmönster går igen i bedömningen av hindren på temat att svenskarna eller den svenska samhällsstrukturen är hindret. Skillnaden mellan infödda och de som är födda i ett nordiskt eller europeiskt land är dock i detta fall något större än när det gäller synen på invandrarna som hinder.

De som är födda i Sverige och de som är födda i en annan världsdel än Europa ger med andra ord uttryck för mycket olika bedömningar både i synen på »invandrarna uppfattas som hinder« och i synen på »svenskarna uppfattas som hinder«. De utomeuropeiskt födda anser i högre grad än de som är födda i Sverige att »svenskarna« är hindret (7.6 mot 6.5) och i mindre grad att »invandrarna« är hindret (4.7 mot 7.6).

Skillnaden i bedömningen av »invandrare uppfattas som hinder« och »svenskar uppfattas som hinder« mellan de som är födda i Sverige och de som är födda utomlands ökar med

Figur 1
Hindret ligger hos »svenskarna« respektive »invandrarna« efter de svarandes uppväxtland (medelvärden).

Tabell 3
Synen på vad som hindrar integrationen efter föräldrarnas uppväxtland (medelvärden).

	Faderns uppväxtland				Moderns uppväxtland			
	Sverige	Norden	Europa	Utanför Europa	Sverige	Norden	Europa	Utanför Europa
»Invandrarna är hindret«								
Dåliga språkkunskaper	7.1	7.2	6.7	5.2	7.1	7.3	6.7	5.1
Ointresse hos invandrarna	5.9	5.9	6.0	4.5	5.9	5.9	5.6	4.4
Invandrarnas bidragsberoende	6.3	6.3	6.4	5.0	6.3	6.6	6.6	4.8
Medelvärde	6.4	6.5	6.4	4.9	6.4	6.6	6.3	4.8
»Svenskarna är hindret«								
Boendesegregation	6.6	6.2	6.7	7.1	6.6	6.2	6.8	6.9
Arbetsmarknads- diskriminering	6.5	7.1	6.9	7.6	6.5	6.9	7.4	7.6
Svenskarnas negativa attityder	6.3	6.8	6.4	7.2	6.3	6.9	6.7	7.3
Medelvärde	6.5	6.7	6.7	7.3	6.5	6.7	7.0	7.3

andra ord med avståndet från Sverige. Det framgår mer åskådligt i figur 1.

Skillnaden i synen på vem eller vad som utgör det största hindret för en framgångsrik integration är minst hos de som är födda i Sverige, något större hos de som är födda i ett nordiskt land, och ännu något större hos de som är födda i ett europeiskt land och som störst hos de som är födda utanför Europa.

Samma allmänna svarsmönster återfinns även om vi ser till de personer där någon av den tillfrågades föräldrar är födda utomlands (tabell 3). Svarsmönstret för vad som ibland kallas andra generationens invandrare är visserligen inte lika uttalat som när det gällde första generationens invandrare (tabell 2), men skillnaden är överraskande liten. Andra generationens invandrare gör i stort sett inte någon annan bedömning av vad som hindrar integrationen än vad första generationens invandrare gör. Och i detta avseende finns det ingen skillnad om det är fadern eller modern som är född utomlands.

Kontakter och andra bakgrundsfaktorer

Skillnaden i synsätt mellan de som anger att de har en vän/bekant med invandrarbakgrund och de som inte har det är inte stor, men uppvisar ett systematiskt mönster (tabell 4). Den största skillnaden finns i bedömningen av påståendet att »invandrarnas bidragsberoende hindrar integrationen« (6.0 mot 6.7). Skillnaden i synsätt är däremot inte lika markant med avseende på var de tillfrågade bor i landet (tabell 5). Det går inte att finna något stöd för att de som bor i invandrantäta områden (som de tre storstäderna) generellt sett gör en annan bedömning än de som bor i invandrarglesa områden, exempelvis på ren landsbygd.

I två avseenden finns det emellertid en påtaglig skillnad mellan storstadsbor och de som bor i mindre orter. De som bor i Stockholm, Göteborg och Malmö anser att boendesegregationen utgör ett mycket större hinder för en integration (7.3) än de som bor i mindre tätorter (6.3). Och det finns även en klar skillnad mellan storstadsbor och andra i synen på bristande svensk-kunskaper som hinder för en integration.

Äldre personer anser generellt sett att hindren för en framgångsrik integration är större än vad yngre gör, oavsett om bedömningen avser »invandrarna« eller »svenskarna« som hinder (tabell 6). Eller, uttryckt på annat sätt, de yngre och särskilt de allra yngsta (15–19 år), har en klart mer positiv syn på integrationsprocessen än vad de äldsta och särskilt de allra äldsta har. Med ett mycket viktigt undantag. Den åldersgrupp (20–24-åringar) som står i begrepp att gå ut på arbetsmarknaden och skaffa sig arbete och bostad är den grupp som uppfattar arbets-

Tabell 4

Synen på vad som hindrar integrationen hos de som har respektive inte har vän/bekant med invandrarbakgrund (medelvärden).

	Har vän/bekant med invandrarbakgrund		
	Ja	Nej	Alla
»Invandrarna är hindret«			
Dåliga språkkunskaper	7.0	7.2	7.1
Ointresse hos invandrarna	5.7	6.1	5.8
Invandrarernas bidragsberoende	6.0	6.7	6.3
Medelvärde	6.2	6.7	6.4
»Svenskarna är hindret«			
Boendesegregation	6.8	6.4	6.6
Arbetsmarknadsdiskriminering	6.7	6.2	6.6
Svenskarnas negativa attityder	6.5	6.2	6.4
Medelvärde	6.7	6.3	6.5

Tabell 5

Synen på vad som hindrar integrationen efter var man bor (medelvärden).

	Ren landsbygd	Mindre tätort	Stad/större tätort	Sthlm/Gbg Malmö	Alla
»Invandrarna är hindret«					
Dåliga språkkunskaper	7.2	6.8	7.1	7.6	7.1
Ointresse hos invandrarna	5.8	5.8	5.8	5.6	5.8
Invandrarernas bidragsberoende	6.3	6.2	6.2	6.4	6.3
Medelvärde	6.4	6.3	6.4	6.5	6.4
»Svenskarna är hindret«					
Boendesegregation	6.6	6.3	6.7	7.3	6.6
Arbetsmarknadsdiskriminering	6.6	6.3	6.6	6.7	6.6
Svenskarnas negativa attityder	6.6	6.1	6.4	6.4	6.4
Medelvärde	6.5	6.2	6.6	6.8	6.5

marknadsdiskriminering och boendesegregation som klart större integrationshinder än vad andra åldersgrupper gör.

Även kvinnor och män ger uttryck för något olika synsätt (tabell 7). Även om skillnaden är små, är skillnaderna systematiska och bildar ett tydligt svarsmönster. Kvinnor anser att »svenskarna« utgör ett större hinder än vad »invandrarna« gör, medan männen anser det omvända.

Utbildning är den faktor som betyder mest för allmänhetens syn på vad som hindrar en integration (tabell 8). Högutbildade anser i betydligt högre grad att »svenskarna uppfattas som hindret« än att »invandrarna uppfattas som hindret«, medan det omvända synsättet gäller för lågutbildade.

Tabell 6

Synen på vad som hindrar integrationen efter ålder (medelvärden).

	Ålder							Alla
	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-75	
»Invandrarna är hindret«								
Dåliga språkkunskaper	5.6	6.6	6.9	6.9	7.2	7.0	7.9	7.1
Ointresse hos invandrarna	5.9	5.7	6.0	5.6	5.4	5.6	6.4	5.8
Invandrarnas bidragsberoende	5.9	5.7	6.3	6.1	5.7	6.2	7.0	6.2
Medelvärde	5.8	6.0	6.4	6.2	6.1	6.3	7.1	6.4
»Svenskarna är hindret«								
Boendesegregation	6.1	7.3	6.9	6.7	6.6	6.5	6.7	6.6
Arbetsmarknadsdiskriminering	6.2	7.2	6.5	6.5	6.6	6.5	6.6	6.6
Svenskarnas negativa attityder	5.9	6.7	6.6	6.5	6.4	6.2	6.4	6.4
Medelvärde	6.1	7.1	6.7	6.6	6.5	6.4	6.6	6.5
Invandrarnas bidragsberoende	5.9	5.7	6.3	6.1	5.7	6.2	7.0	6.2
Medelvärde	5.8	6.0	6.4	6.2	6.1	6.3	7.1	6.4
»Svenskarna är hindret«								
Boendesegregation	6.1	7.3	6.9	6.7	6.6	6.5	6.7	6.6
Arbetsmarknadsdiskriminering	6.2	7.2	6.5	6.5	6.6	6.5	6.6	6.6
Svenskarnas negativa attityder	5.9	6.7	6.6	6.5	6.4	6.2	6.4	6.4
Medelvärde	6.1	7.1	6.7	6.6	6.5	6.4	6.6	6.5

Tabell 7

Synen på vad som hindrar integrationen efter kön (medelvärden).

	Kön		Alla
	Man	Kvinna	
»Invandrarna är hindret«			
Dåliga språkkunskaper	7.1	7.1	7.1
Ointresse hos invandrarna	6.0	5.6	5.8
Invandrarnas bidragsberoende	6.3	6.2	6.2
Medelvärde	6.5	6.3	6.4
»Svenskarna är hindret«			
Boendesegregation	6.5	6.8	6.6
Arbetsmarknadsdiskriminering	6.3	6.8	6.6
Svenskarnas negativa attityder	6.2	6.5	6.4
Medelvärde	6.3	6.7	6.5

Skillnaden i synsätt är dock inte lika stor när det gäller synen på »invandrarna som hinder«, utan det är främst i synen på »svenskarna som hinder« som skiljer lågutbildade och högutbildade åt. När det gäller ett av påståendena på temat »invandrarna uppfattas som hindret« går resultatet exempelvis i omvänd rikt-

Tabell 8

Synen på vad som hindrar integrationen efter utbildning (medelvärden).

	Utbildning				
	Låg	Medellåg	Medelhög	Hög	Alla
»Invandrarna är hindret«					
Dåliga språkkunskaper	7.1	7.0	7.0	7.3	7.1
Ointresse hos invandrarna	5.9	6.2	5.9	5.2	5.8
Invandrarnas bidragsberoende	6.5	6.5	6.1	5.9	6.3
Medelvärde	6.5	6.6	6.3	6.1	6.4
»Svenskarna är hindret«					
Boendesegregation	6.3	6.5	6.7	7.2	6.6
Arbetsmarknadsdiskriminering	6.2	6.4	6.7	7.1	6.6
Svenskarnas negativa attityder	6.0	6.4	6.4	6.8	6.4
Medelvärde	6.2	6.4	6.6	7.0	6.5

Tabell 9

Synen på vad som hindrar integrationen efter politikerförtroende (medelvärden).

	Förtroende för politiker			
	Mycket/ganska stort	Ganska litet	Mycket litet	Alla
»Invandrarna är hindret«				
Dåliga språkkunskaper	7.0	7.1	7.1	7.1
Ointresse hos invandrarna	5.5	5.8	6.3	5.8
Invandrarnas bidragsberoende	5.8	6.2	6.7	6.3
Medelvärde	6.1	6.4	6.7	6.4
»Svenskarna är hindret«				
Boendesegregation	6.7	6.6	6.6	6.6
Arbetsmarknadsdiskriminering	6.6	6.6	6.5	6.6
Svenskarnas negativa attityder	6.2	6.4	6.4	6.4
Medelvärde	6.5	6.5	6.5	6.5

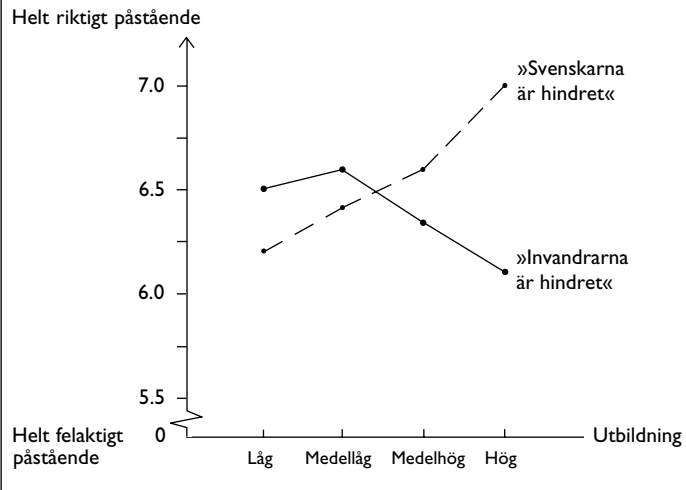
ning. Högutbildade anser att »invandrarnas dåliga kunskaper i svenska« är ett något större hinder för en integration (7.3) än vad lågutbildade gör (7.1).

Lågutbildade och högutbildade ger med andra ord uttryck för klart skilda synsätt. Lågutbildade förlägger hindren mot en integration i större utsträckning hos »invandrarna själva«, medan högutbildade i mycket större utsträckning förlägger hindren hos »svenskarna« och den svenska samhällsstrukturen. De skilda synsätten framgår på ett åskådligt sätt i figur 2

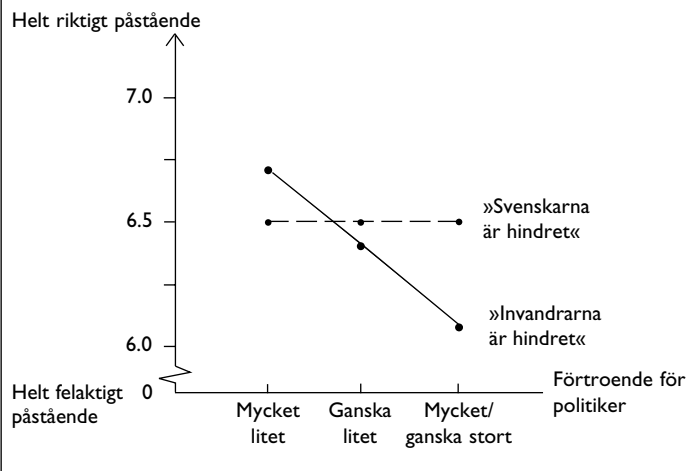
Den fjärde gruppen av förklaringsfaktorer utgörs av indivi-

Figur 2

Hindret ligger hos »svenskarna« respektive »invandrarna« efter utbildningsnivå (medelvärden).

Figur 3

Hindret ligger hos »svenskarna« respektive »invandrarna« efter politikerförtroende (medelvärden).

dens samhällsvärderingar och politiska åsikter. Förtroende för politiker är exempel på en sådan bakgrundsfaktor (tabell 9). Som framgår av tabellen finns det i två avseenden ett starkt samband mellan allmänhetens syn på integrationshindren och deras förtroende för politiker. Det gäller i bedömningen av påståendena att »invandrarnas bidragsberoende« och »ointresset hos invandrarna själva« hindrar integrationen.

Tabell 10

Synen på vad som hindrar integrationen efter partisympati (medelvärden).

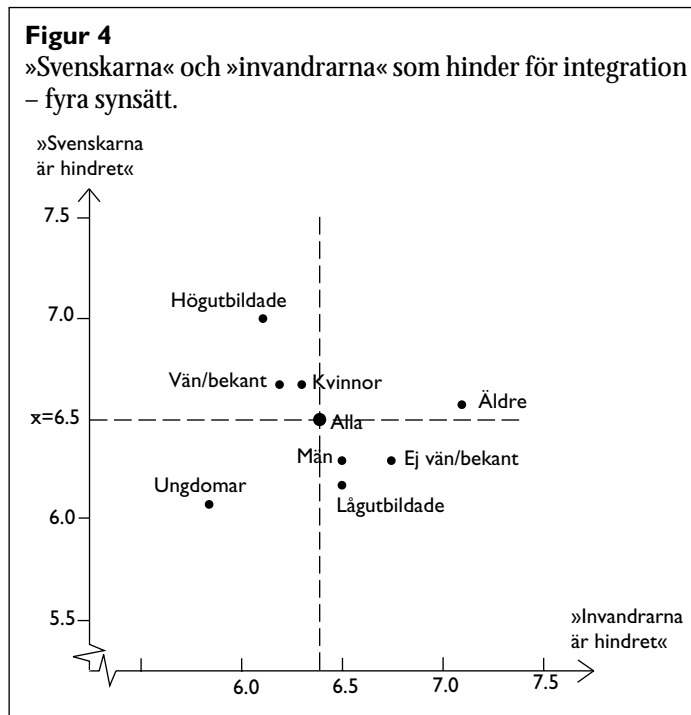
	Partisymptati							Alla
	v	s	c	fp	m	kd	mp	
»Invandrarna är hindret«								
Dåliga språkkunskaper	6.8	7.1	6.6	7.6	7.2	7.5	7.1	7.1
Ointresse hos invandrarna	5.6	5.7	5.4	5.4	6.1	5.8	5.0	5.8
Invandrarnas bidragsberoende	5.7	6.2	6.3	5.8	6.8	6.3	5.5	6.3
Medelvärde	6.0	6.3	6.1	6.3	6.7	6.5	5.9	6.4
»Svenskarna är hindret«								
Boendesegregation	7.1	6.6	5.9	7.4	6.5	6.9	6.8	6.6
Arbetsmarknadsdiskriminering	7.0	6.5	6.0	7.2	6.3	6.5	7.1	6.6
Svenskarnas negativa attityder	6.6	6.3	6.1	6.7	6.2	6.5	6.7	6.4
Medelvärde	6.9	6.5	6.0	7.1	6.3	6.6	6.9	6.5

Men som framgår av figur 3 finns det ingen skillnad i synen på »svenskarna som hinder«. De med lågt förtroende för politiker och de med högt förtroende gör i detta avseende samma bedömning. Det innebär att de med lågt politikerförtroende i första hand skiljer sig från andra genom att de förlägger integrationshindren eller orsakerna till segregation hos »invandrarna«.

Även med avseende på de svarandes partisympatier finns det vissa skillnader i synen på vad som hindrar en integration (tabell 10).

Två huvudgrupper kan urskiljas. Den ena gruppen består av sympatisörer till miljöpartiet, vänsterpartiet och folkpartiet. Deras synsätt är likartat och de ser de största hindren i boendesegregation och arbetsmarknadsdiskriminering. Hindren mot en integration förläggs i högre grad hos »svenskarna« än hos »invandrarna«. Folkpartisterna skiljer sig dock från vänsterpartisterna och miljöpartisterna genom att de också bedömer »invandrarnas dåliga kunskaper i svenska« vara det största integrationshindret.

Den andra gruppen består av socialdemokrater, kristdemokrater, centerpartister och moderater. Deras synsätt är också likartat och de förlägger hindren mot en integration i lika hög grad hos »invandrarna« som hos »svenskarna«. Moderaterna ser dock i något högre grad än de andra partiernas sympatisörer hindret hos invandrarna själva. Framför allt genom att de moderata sympatisörerna bedömer »ointresset hos invandrarna själva« (6.8) vara ett större hinder än vad sympatisörer till andra partier gör.

»Invandrarna« och »svenskarna« uppfattas som integrationshinder

Två huvudförklaringar har här skiljts ut till varför (en eftersträvd) integration uteblir eller möter hinder. Antingen förläggs orsakerna till den uteblivna eller bristande integrationen hos de folkgrupper som integreras, eller till det samhälle och den befolkning till vilken integrationen skall ske.

De två förklaringsmodellerna är teoretiska konstruktioner, där man i de allra flesta fall inte står för antingen den ena eller andra förklaringen. Man kan exempelvis se stora hinder mot en framgångsrik integration både hos »invandrarna« och hos »svenskarna«. Det innebär att det i princip finns fyra olika uppfattningar om vad som hindrar att invandare integreras i det svenska samhället:

- 1 hindren mot en integration är *små* både hos »invandrarna« och »svenskarna«,
- 2 hindren mot en integration är *små* hos »invandrarna« och *stora* hos »svenskarna«,
- 3 hindren mot en integration är *stora* både hos »invandrarna« och hos »svenskarna«,

4 hindren mot en integration är *stora* hos »invandrarna« och *små* hos »svenskarna«.

I figur 4 har olika grupper placerats med utgångspunkt ifrån hur de ser på vad som hindrar invandrare att integreras i det svenska samhället. Mittpunkten i figuren (»alla«) anger den plats där allmänheten hamnar.

Ungdomar (15–19 år) är den befolkningsgrupp som främst representerar ett synsätt där man ser förhållandevis små hinder både hos »invandrare« och hos »svenskar«, medan *äldre* (60–75 år) utgör den grupp som främst representerar ett synsätt där man ser stora hinder både hos »invandrare« och »svenskar«. Ungdomar och äldre gör alltså klart skilda bedömningar av vad som hindrar en integration. Ungdomar uttrycker, om man så vill, en mer positiv syn på integrationsprocessen än vad de äldre gör.

Synsättet att »svenskarna«/det svenska samhället utgör ett större integrationshinder än »invandrarna« finns främst bland *högutbildade* och bland personer med *invandrarbakgrund*. Inom invandrargruppen finns det dock en klar skillnad mellan de som är uppvuxna i ett nordiskt eller europeiskt land och de som vuxit upp i ett land utanför Europa. De som har någon *vän eller bekant* med invandrarbakgrund och *kvinnor* är också grupper som, fast i mindre grad, ger uttryck för detta synsätt.

Lågutbildade, män och de som *inte* har någon vän eller bekant med invandrarbakgrund är de grupper som främst representerar synsättet att »invandrarna« utgör ett större hinder än »svenskarna«.

Allmänhetens syn på följder av en integration

En andra aspekt som undersökts avser allmänhetens syn på vilka följder en integration kan föra med sig för det svenska samhället. Allmänheten fick ta ställning till tre olika påståenden och fick på samma sätt som när det gällde bedömningen av olika integrationshinder svara med hjälp av en skala från 0 till 10, där ena ytterpunkten (0) stod för *helt felaktigt påstående* och den andra ytterpunkten på skalan (10) stod för *helt riktigt påstående*.

Liksom tidigare presenteras de svar som gavs på tre olika sätt: (1) i form av procentandelar där svarsalternativ 0–4 står för felaktigt påstående, 5 för varken eller och 6–10 för riktigt påstående, (2) i form av ett sammanfattande opinionsbalansmått där andelen »riktiga påståenden« minskats med andelen »felaktiga påståenden« och (3) i form av skalmedelvärdet för respektive påstående (tabell 11).

Fyrtiofem procent av allmänheten gör bedömningen att »Sverige blir ett bättre land att leva i« om invandrarna integreras i samhället. Men en betydande andel – 31 procent – anser det vara ett felaktigt påstående.

En klar majoritet eller 59 procent bedömer att »motsättningarna mellan invandrare och infödda svenskar kommer att minska«. Och en nästan lika stor andel tror inte att »rasism och främlingsfientligt kommer att öka«. Detta är en klart större andel än de som tror att »rasism och främlingsfientlighet« kommer att öka.

Resultaten tyder på att det hos allmänheten finns en övervägande positiv syn på vilka följder en integration kommer att få för det svenska samhället. Men som framgår av tabell 11 finns det också betydande grupper i det svenska samhället som gör en annan bedömning och tror att integrationen kommer att

Tabell 11

Vilken är din bedömning av följande påståenden om eventuella följder av att invandrare integreras i det svenska samhället?.

	Riktigt påstående	Varken eller	Felaktigt påstående	Summa procent	Opinionsbalansmått	Skalmedelvärde
Sverige blir ett bättre land att leva i.	45	24	31	100	+14	5.4
Motsättningarna mellan invandrare och infödda svenskar kommer att minska.	59	16	25	100	+34	6.1
Rasism och främlingsfientlighet kommer att öka.	27	18	55	100	-28	4.1

leda till ökade motsättningar mellan invandrare och svenskar, att rasism och främlingsfientlig kommer att öka och att Sverige inte kommer att bli ett bättre land att leva i.

Framtidsoptimism och framtidspessimism

Frågan om vilka följder en integration för med sig innebär att allmänheten i sina svar gör en slags bedömning av hur framtiden kommer att gestalta sig. Svaren ger uttryck för en syn på framtiden som antingen kan beskrivas som optimistisk eller pessimistisk.

De som ger uttryck för att »Sverige blir ett bättre land att leva i«, att »motsättningarna mellan invandrare och infödda svenskar kommer att minska« och att »rasism och främlingsfientlighet inte kommer att öka« kan sägas ge uttryck för en *optimistisk framtidssyn*. Medan de som tror att »rasism och främlingsfientlighet kommer att öka«, att »motsättningarna mellan invandrare och infödda svenskar kommer att öka« och att »Sverige inte kommer att bli ett bättre land att leva i« kan sägas ge uttryck för en *pessimistisk framtidssyn*.

I det följande kommer allmänhetens syn på integrationens följder att redovisas i form av medelvärden för de enskilda påståendena och för olika befolkningsgrupper.

Synen i olika befolkningsgrupper

Allmänhetens bedömning av vilka följder en integration för med sig efter de svarandes uppväxtland presenteras i tabell 12. Som framgår av tabellen finns det en klar skillnad mellan de som vuxit upp i Sverige och de som är uppvuxna i ett annat land. Personer uppvuxna utomlands bedömer i högre grad än personer uppvuxna i Sverige att Sverige kommer att bli ett bättre land att leva i. Skillnaden är mycket stor gentemot de som är födda i ett land utanför Europa och nästan lika stor gentemot de som är födda i ett europeiskt land. Skillnaden gentemot de som är födda i ett nordiskt land är också mycket påtaglig.

Även när det gäller bedömningen av motsättningarna mellan invandrare och svenskar är skillnaden med avseende på uppväxtland stor och följer samma mönster. Men skillnaden är inte lika markant.

Och när det gäller bedömningen av rasism och främlingsfientlig finns det mycket små skillnader. Svarsmönstret är dock

Tabell 12

Synen på integrationens följder efter de svarandes uppväxtland (medelvärden).

	Uppväxtland				
	Sverige	Norden	Europa	Utanför Europa	Alla
Sverige blir ett bättre land att leva i.	5.3	6.2	7.4	7.6	5.4
Motsättningarna kommer att minska.	6.1	6.6	6.5	7.7	6.1
Rasism och främlingsfientlighet ökar.	4.1	4.2	4.7	4.0	4.1

Tabell 13

Synen på integrationens följder efter föräldrarnas uppväxtland (medelvärden).

	Faderns uppväxtland				Moderns uppväxtland			
	Sverige	Norden	Europa	Utanför Europa	Sverige	Norden	Europa	Utanför Europa
Sverige blir ett bättre land att leva i.	5.3	5.6	6.6	7.3	5.3	5.8	6.9	7.2
Motsättningarna minskar.	6.1	5.9	6.3	7.3	6.1	6.2	6.3	7.3
Rasism/främlingsfientlighet ökar.	4.1	4.3	4.6	4.3	4.1	4.2	4.5	4.3

Tabell 14

Synen på integrationens följder efter var man bor (medelvärden).

	Boendeort			
	Ren landsbygd	Mindre tätort	Stad/större tätort	Sthlm/Gbg Malmö
Sverige blir ett bättre land att leva i.	4.6	5.2	5.5	6.6
Motsättningarna minskar.	5.5	6.0	6.1	7.0
Rasism/främlingsfientlighet ökar.	4.5	4.4	4.0	3.4

Tabell 15

Synen på integrationens följder efter ålder (medelvärden).

	Ålder							
	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-75	Alla
Sverige blir ett bättre land att leva i.	5.3	6.3	5.6	5.6	5.9	5.7	4.8	5.4
Motsättningarna minskar.	5.2	6.5	6.6	6.1	6.6	6.4	5.8	6.1
Rasism/främlingsfientlighet ökar.	4.8	4.1	3.9	3.8	3.7	3.7	4.6	4.1

Tabell 16

Synen på integrationens följder efter utbildningsnivå (medelvärden).

	Utbildning			
	Hög	Låg	Medel-låg	Medel-hög
Sverige blir ett bättre land att leva i.	4.4	4.9	5.9	6.6
Motsättningarna minskar.	5.3	5.8	6.5	7.1
Rasism/främlingsfientlighet ökar.	4.9	4.5	3.7	3.2

Tabell 17

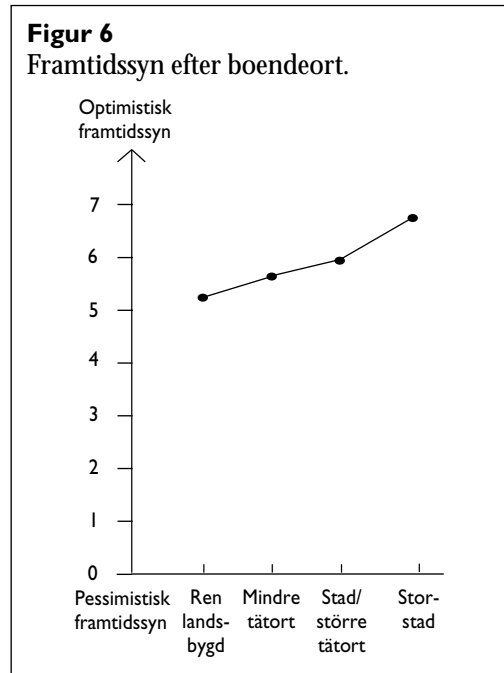
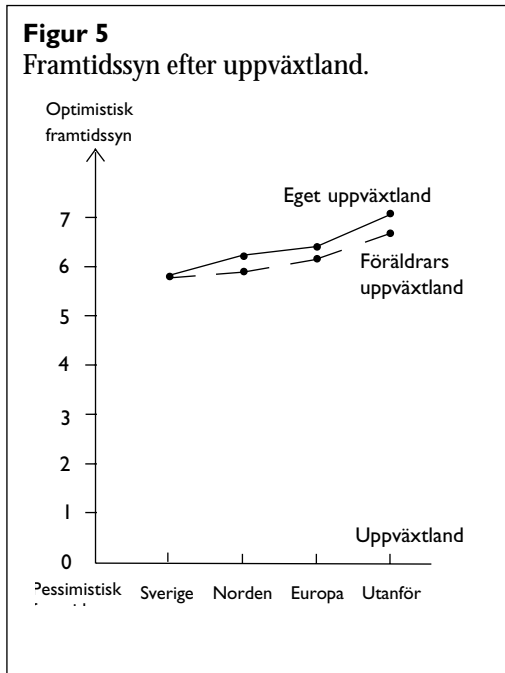
Synen på integrationens följder efter demokratisyn (medelvärden).

	Nöjd med demokratin i Sverige			
	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte särskilt nöjd	Inte alls nöjd
Sverige blir ett bättre land att leva i.	6.3	5.6	5.0	4.2
Motsättningarna minskar.	6.7	6.3	5.8	4.8
Rasism/främlingsfientlighet ökar.	4.0	3.8	4.4	6.0

Tabell 18

Synen på integrationens följder efter partisyn (medelvärden).

	Partisyn							
	v	s	c	fp	m	kd	mp	Alla
Sverige blir ett bättre land att leva i.	5.9	5.6	4.1	6.3	5.1	5.4	6.3	5.4
Motsättningarna minskar.	6.3	6.1	5.7	7.0	6.0	6.4	7.3	6.1
Rasism/främlingsfientlighet ökar.	3.9	4.3	4.5	3.2	4.1	3.9	3.2	4.1

detsamma med undantag för personer födda i länder utanför Europa. De gör, kanske något överraskande, en något mer optimistisk bedömning än vad de som är uppvuxna i Sverige gör.

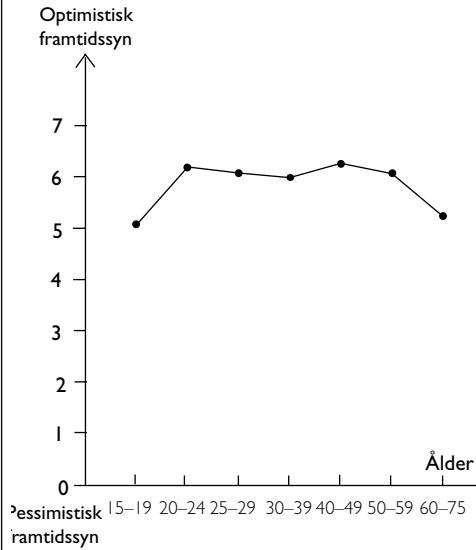
I tabell 13 redovisas motsvarande resultat med avseende på föräldrarnas uppväxtland. Resultatet visar i stort samma mönster och oavsett om det gäller moderns eller faderns uppväxtland.

Men det finns en liten men systematisk skillnad mellan vad som ibland kallas för första och andra generationens invandrare. Andra generationens invandrare ger genomgående uttryck för en något mer pessimistisk framtidssyn än vad första generationens invandrare gör.

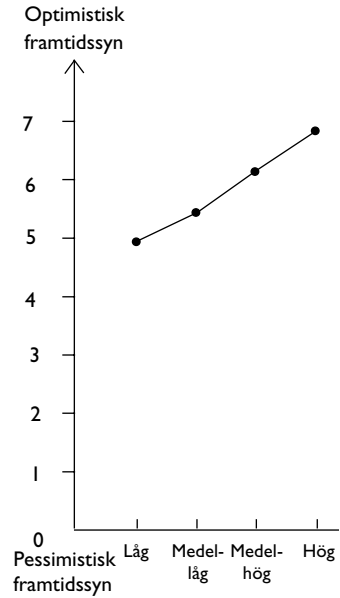
Det framgår mer åskådligt av resultatet av figur 5. De båda kurvorna visar medelvärdet för de tre enskilda påståendena (där värdet för påståendet om rasism och främlingsfientlig så att säga har spegelvänts (ex $4.2 = 10 - 4.2 = 5.8$) för att stämma överens med riktningen i de två andra påståendena.

Det finns även betydande skillnader i synen på integrationsens följder beroende på var man bor i landet (tabell 14). Det är en stor skillnad mellan de som bor i Malmö, Göteborg och Stockholm och de som bor på ren landsbygd. Sambandet mellan framtidsbedömning och ortens storlek är systematiskt och

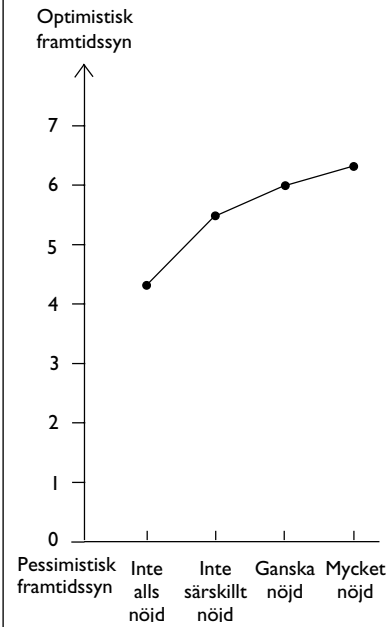
Figur 7
Framtidssyn efter ålder.

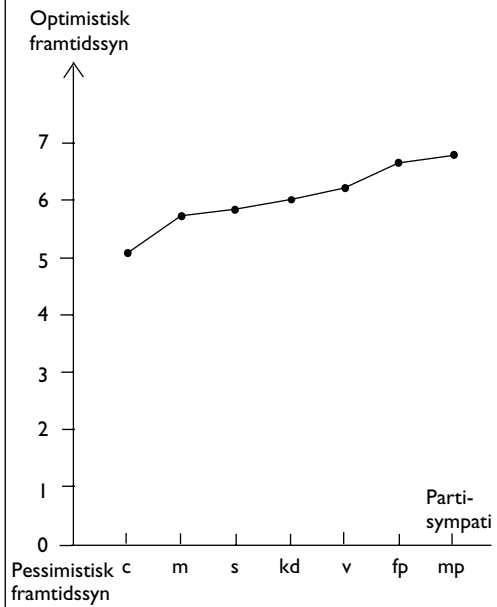
Figur 8
Framtidssyn efter utbildning.

Figur 9
Framtidssyn efter demokratisyn.

Figur 10
Framtidssyn efter partisympati.

gäller samtliga tre påstående. Som framgår av figur 6 förekommer en optimistisk framtidssyn främst i storstäderna, medan framtidssynen är mer pessimistisk i mindre orter och på landsbygden.

Något entydigt samband mellan ålder och synen på integrationens följder finns inte (tabell 15). Snarare ger de allra yngsta (15–19 år) och de allra äldsta (60–75 år) uttryck för en likartad och klart mindre optimistisk framtidssyn än vad resten av befolkningen gör (figur 7).

De tillfrågades utbildningsnivå uppvisar ett mycket starkt samband med synen på integrationens följder (tabell 16). Högutbildade anser i betydligt större utsträckning än lågutbildade att »Sverige blir ett bättre land att leva i«, att »motsättningar mellan invandrare och infödda svenskar kommer att minska« och tror inte i lika stor utsträckning som lågutbildade att »rasism och främlingsfientlighet kommer att öka«. I figur 8 redovisas det sammanfattande resultatet när det gäller sambandet mellan utbildningsnivå och framtidssyn.

Det finns också ett starkt samband mellan hur man anser att demokratin fungerar och synen på integrationens följder och synen på (tabell 17). De som säger sig vara »mycket nöjda med demokratin i Sverige« gör när det gäller samtliga tre påståenden en klart annan bedömning än de som »inte alls är nöjda med demokratin i Sverige«. Bland de som anger att de »inte alls är nöjda med demokratin« är även procentandelen som ger uttryck för pessimistisk framtidssyn större än den procentandel som ger uttryck för en optimistisk framtidssyn (figur 9).

Det finns även en viss skillnad mellan olika partisympatisörers syn på integrationens följder (tabell 18). Sympatisörer till folkpartiet och miljöpartiet ger uttryck för en klart mer optimistisk framtidssyn än vad centerpartister gör, men i övrigt är skillnaden inte särskilt stor (figur 10).

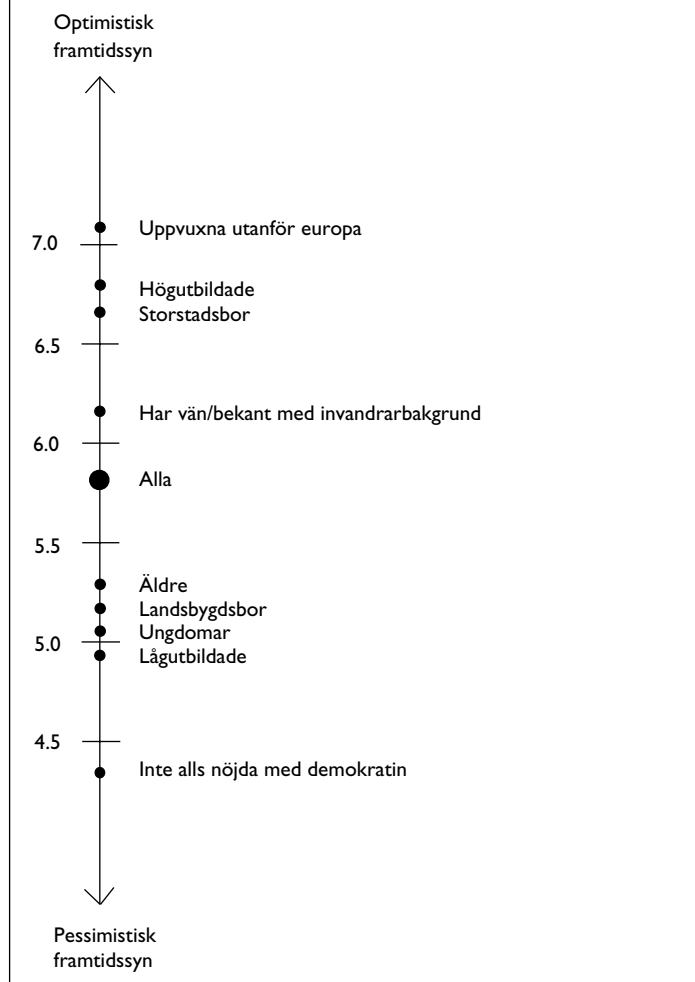
»Optimister« och »pessimister«

De svar som getts på påståendena om integrationens följder säger tillsammans något om hur allmänheten ser på framtiden – vad de tror händer om invandrarna integreras i det svenska samhället. Resultaten har redovisats i form av en sammanfattande skala, där den ena ytterpunkten på skalan uttrycker en *optimistisk framtidssyn* och den andra ytterpunkten en *pessimistisk framtidssyn*.

Med utgångspunkt från denna optimism-pessimism-skala presenteras sammanfattningsvis i figur 11 olika gruppers syn på följderna av att invandrare integreras i det svenska samhället.

Figur 11

Framtidssyn hos olika befolkningsgrupper när det gäller följderna av att invandrare integreras i det svenska samhället (medelvärden).

Den grupp som uppvisar den i förhållande till andra grupper mest pessimistiska framtidssynen är de som hyser stark *misstro* mot samhälle och politik. De som exempelvis säger sig »inte alls« vara nöjda med demokratin i Sverige skiljer sig markant från andra grupper. *Lågutbildade*, *landsbygdsbor*, *äldre* och de allra *ynsta* (15–19 år) uppvisar också en relativt mindre optimistisk framtidssyn än vad andra befolkningsgrupper gör.

Högutbildade och *storstadsbor* tillhör de grupper i samhället som uttrycker en optimistisk framtidssyn. Men den grupp som

uppvisar den mest optimistiska framtidssynen är första generationens *utomeuropeiska invandrare*. Denna framtidsoptimism kan synas något överraskande eftersom denna grupp är den grupp som säger sig uppleva de största integrationshindren och sannolikt också är den grupp som ställs inför de största faktiska integrationshindren i det svenska samhället. Upplevda och faktiska hinder mot en integration tycks hos denna grupp inte avsätta sig i pessimism och negativism, utan mera i optimism och framtidstro.

Del 3

Mediernas bild av integrationen

Mediernas bild av integrationen under 1999 har undersöks i två olika avseenden. Dels vilken uppmärksamhet integrationsfrågorna har fått i storstadspresen, dels vilken bild som getts av integrationsprocessen.

Integrationsfrågornas uppmärksamhet

Den kanske mest grundläggande förutsättningen för opinionsbildning i integrationsfrågor är i vilken utsträckning integrationsfrågorna förekommer på mediernas dagordning – vilken uppmärksamhet frågorna får i press, radio och TV.

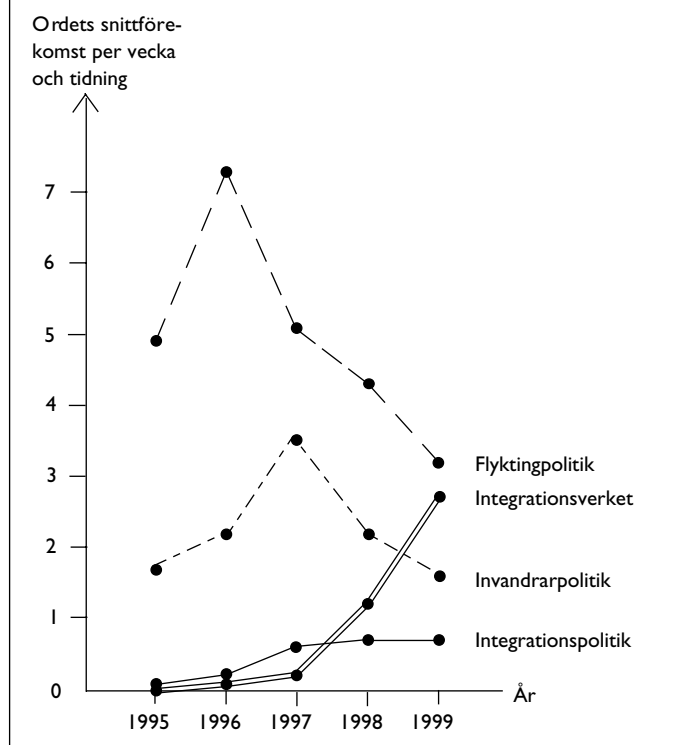
I figur 12 redovisas ett ur arbetssynpunkt enkelt försök att fastställa vilken plats integrationsfrågorna intar på mediedagordningen. Med hjälp av Dagens Nyheters, Göteborgs-Postens, Aftonbladet och Expressens sökbara textarkiv har uppmärksamheten av tre olika politikområden undersökts under femårsperioden 1995–1999 genom att mäta förekomsten av orden ›flyktingpolitik‹, ›invandrapolitik‹ och ›integrationspolitik‹. (Arbetet är ej med, eftersom deras textarkiv inte finns för hela perioden).

Förekomsten av ordet ›flyktingpolitik‹ varierar kraftigt under femårsperioden. Under 1996 förekommer det 379 gånger eller i genomsnitt drygt 7 gånger per vecka och tidning, medan ordet under 1999 endast förekom ca 3 gånger per vecka och tidning. Den kraftiga variationen mellan 1996 och 1999 återspeglar naturligtvis i första hand faktiskt inträffade händelser. Året 1996 präglades av oro och krig i det forna Jugoslavien med åtföljande flyktingströmmar, medan någon liknande stor händelse inte ägde rum under 1999.

Men även om det i första hand är en faktisk verklighet som ligger bakom den kraftigt minskade förekomsten av ordet ›flyktingpolitik‹, är det inte osannolikt att nedgången också speglar en förändring i den politiska offentligheten där ordet ›flyktingpolitik‹ inte längre intar en lika central plats som under tidigare år.

Användningen av ordet ›invandrapolitik‹ är inte lika känsligt för händelser som inträffar i vår omvärld. Förekomsten av ordet går under perioden i två riktningar: en uppgång mellan

Figur 12
Integrationsfrågornas synlighet – olika ords förekomst i fyra storstadstidningar 1995–1999.

1995 och 1997 och därefter en lika stor nedgång till 1999. Det finns alltså ingen entydig trend för hela femårsperioden, men under de senaste åren är användningen av ordet ›invandrarpolitik‹ på nedåtgående.

Under hela året 1995 förekom ordet ›integrationspolitik‹ i de fyra undersökta storstadstidningarna (enligt textarkivsökningarna) endast 6 gånger. Det ger som framgår knappt utslag i figur 12. Under femårsperioden 1995–1999 sker det visserligen en viss ökning år från år, men genomslaget i medierna är inte särskilt stort. År 1999 blev det sammanlagt 37 träffar, vilket motsvarar en förekomst på i genomsnitt knappt en gång per vecka i var och en av de fyra tidningarna.

Det fjärde ordet i figuren är ›integrationsverket‹. Till skillnad från ›integrationspolitik‹ kan myndigheten sägas ha fått ett betydande massmedialt genomslag. Från ett omnämnande år 1995, sex 1996, nio 1997, 61 1998 till 140 1999. Det innebär att

Tabell 19

Integrationsfrågornas synlighet i fem storstadstidningar år 1999 (uppskattat antal).

	Artiklar om integrationsfrågor		Artiklar om flykting- och invandrarfrågor		Integrationsfrågornas andel i procent
	Antal	Antal/vecka	Antal	Antal/vecka	
Dagens Nyheter	130	2.5	1 330	26	9%
Göteborgsposten	145	2.8	1 415	27	9%
Aftonbladet	40	0.8	670	13	6%
Expressen	30	0.6	730	14	4%
Arbetet	155	3.0	680	13	19%

under 1999 var »integrationsverket« ett nästan lika vanligt ord i de fyra storstadstidningarna som »flyktingpolitik«.

Sökning på olika ord och ordsammanställningar i tidningarnas textarkiv är ett kostnadseffektivt sätt att mäta vilken plats olika frågor och olika företeelser har på mediedagordningen.

Men för att mer ingående kunna besvara frågan om vilken uppmärksamhet integrationsfrågorna får i medierna krävs en definition av vad som menas med integrationsfrågor – och då inte en definition i formella termer utan en bestämning av begreppet som är användbar i ett mediesammanhang.

I princip finns olika sätt att fastställa vad som kan betraktas som integrationsfrågor i medierna. Ett sätt är att betrakta integrationsfrågor som ett särskilt samhälls- eller politikområde, som exempelvis skolfrågor. Detta innebär att man på olika sätt försöker skilja ut vilka artiklar eller inslag som helt eller delvis ta upp integrationsfrågor genom preciseringar och avgränsningar från exempelvis närliggande bevakningsområden som flyktingfrågor och invandrarfrågor. Ett annat sätt är att bestämma om det anläggs ett integrationsperspektiv i de artiklar eller inslag som skall analyseras. Det innebär exempelvis att en artikel kan handla om (ämnes)området skolfrågor utifrån ett integrationsperspektiv. Eller om flyktingfrågor utifrån ett integrationsperspektiv. Det är i huvudsak den förra metoden som här använts för att bestämma vad som i tabell 19 betraktas som artiklar om integrationsfrågor.

Tidningen *Arbetet* hade under år 1999 flest artiklar om integrationsfrågor (tabell 19). Det uppskattade antalet artiklar under 1999 uppgick till 155, vilket i genomsnitt innebär ca 3 artiklar per vecka. Det sammanlagda antalet artiklar om invandrar- och flyktingfrågor uppgick till 680, vilket innebar

Tabell 20

Integrationsfrågornas synlighet – en jämförelse mellan ledar-, debatt- och nyhetssidor (procent).

	Artiklar om integrations- frågor	Artiklar om flykting- och invandrarfrågor	Integrations- frågornas andel i procent
Ledarsidor	9	6	12 %
Debattsidor	9	6	14 %
Nyhetssidor	82	88	9 %
Summa procent	100	100	
n= 100 965			

att 19 procent eller nästan var 5:e artikel i *Arbetet* handlade om integrationsfrågor.

Dagens Nyheter och *Göteborgs-Posten* hade under 1999 i absoluta tal endast något färre artiklar än *Arbetet* som tog upp integrationsfrågor eller i genomsnitt drygt 2 1/2 artiklar per vecka. Integrationsartiklarna var dock andelsmässigt klart mindre i DN och GP (9 procent), eftersom det totala antalet artiklar om invandrar- och flyktingfrågor var ungefär dubbelt så många som i *Arbetet*.

Aftonbladet och *Expressen* hade uppskattningsvis 40 respektive 30 artiklar där integrationsfrågor stod i centrum, vilket andelsmässigt utgör ca 5 procent av det totala antalet artiklar om invandrar- och flyktingfrågor.

Arbetet var alltså den tidning som under 1999 mest uppmärksammade integrationsfrågor och som också i sin bevakning främst satte fokus på integrationsfrågor.

Sammanfattningsvis: det bör i detta sammanhang påpekas att siffrorna i tabell 19 avser artiklar som tar upp svenska förhållanden. Räknas utrikesrapporteringen om flykting- och invandrarfrågor in ökar antalet artiklar mycket kraftigt. För DN:s och GP:s del under 1999 med närmare tusen artiklar – till uppskattningsvis ca 2 320 respektive ca 2 210 artiklar, vilket i genomsnitt under året ger 5–6 artiklar per dag.

Det stora flertalet eller 82 procent av de analyserade artiklarna om integrationsfrågor stod, inte helt överraskande, att finna på nyhetsplats (tabell 20). Integrationsfrågor uppmärksammades däremot relativt sett mer på de fem tidningarnas ledarsidor och debattsidor än på nyhetssidorna. Av det totala antalet artiklar om invandrar- och flyktingfrågor utgick andelen integrationsartiklar till 12 respektive 14 procent, medan motsvarande andel på nyhetsplats var 9 procent.

Mediernas integrationsbilder

Till allmänheten ställdes frågor om deras syn på vad som hindrar att invandrare integreras i samhället och vilka eventuella följder en integration skulle få för det svenska samhället. I undersökningen av mediernas innehåll har samma frågeställningar belysts, i syfte att relatera mediernas bilder av integrationsprocessen till de uppfattningar som allmänheten ger uttryck för.

I de artiklar som behandlar integrationsfrågor har förekomsten av tre olika teman undersökts: (1) integrations hinder/segregationens orsaker, dvs. vad som kan kallas en *problemriktad journalistik*, (2) åtgärder för integration/åtgärder mot segregation, dvs. vad som kan kallas en *åtgärdsinriktad journalistik*, och (3) integrationens följder, dvs. vad som kan kallas en *framtidinriktad journalistik*. Det bör påpekas att flera teman kan förekomma i en och samma artikel. Det sammanlagda antalet teman uppgår till 250, dvs. i genomsnitt knappt tre per artikel (tabell 21).

Den probleminriktade och den åtgärdsinriktade journalistiken om integrationsfrågor var av ungefär samma omfattning under 1999. Däremot intog den framtidinriktade journalisti-

Tabell 21

Mediernas integrationsbilder – tre perspektiv

	Procentandel
Probleminriktad journalistik	45
Åtgärdsinriktad journalistik	52
Framtidinriktad journalistik	3
	100

n=förekomst

Tabell 22

Mediebilden av integrationens hinder/segregationens orsaker (procent).

Hinder/orsaker	Procent
Bristande språkkunskaper	10
Ointresse hos invandrarna	1
Invandrarnas bidragsberoende	4
Boendesegregation	11
Arbetsmarknadsdiskriminering	27
Svenskarnas negativa attityder	21
Andra hinder	26
	100

n= 112

ken ett litet utrymme, dvs. eventuella negativa eller positiva följder av en integration fick mycket liten uppmärksamhet. Resultatet är inte särskilt överraskande, eftersom frågor om »eventuella följder i en framtid« oavsett vad det handlar om inte tillhör det som vanligtvis får stor uppmärksamhet i nyhetsjournalistiken. Rapporteringen om integrationsfrågor kan därför sägas vara mer nutidsinriktad än framtidsinriktad.

Allmänheten fick med hjälp av olika påståenden bedöma sex olika *integrationshinder*. I tabell 22 redovisas vilken uppmärksamhet de sex hindren fick i medierna. I tabellen har andra typer av hinder som uppmärksammats sammanförts i en övrigkategori.

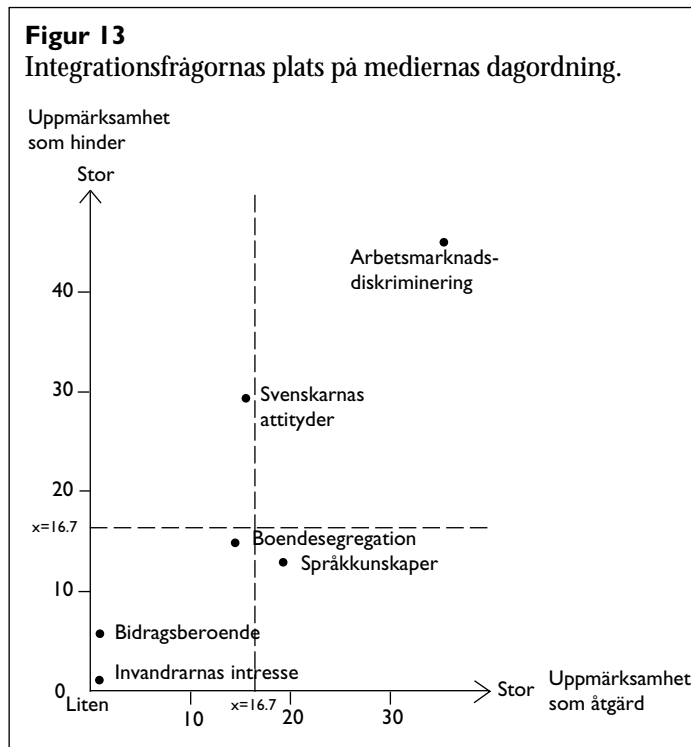
Det integrationshinder som under 1999 fick störst uppmärksamhet i medierna var arbetsmarknadsdiskriminering. Tju-

Tabell 23

Mediebilden av åtgärder för en integration/ mot segregation (procent).

Åtgärder	Procent
Språkåtgärder	11
Påverka invandrarnas intresse	1
Minska invandrarnas bidragsberoende	1
Mot boendesegregation	8
Mot arbetsmarknadsdiskriminering	25
Påverka svenskarnas attityder	8
Andra åtgärder	46
	100

n= 130

gossju procent av samtliga hinder som togs upp i medierna handlade om olika former av arbetsmarknadsdiskriminering. I ordning därefter kom svenskarnas negativa attityder gentemot invandrare och boendesegregationen.

Invandrarnas bidragsberoende, invandrarnas bristande kunskaper i svenska och ointresse från invandrarnas sida som hinder för en integration fick däremot mycket liten uppmärksamhet.

Diskrimineringen på arbetsmarknaden var också det område som fick klart störst uppmärksamhet när det gällde åtgärder för en integration/mot en segregation (tabell 23). En fjärdedel av de åtgärdsförslag som togs upp i medierna handlade om diskrimineringen på arbetsmarknaden. Övriga fem åtgärder fick däremot en begränsad uppmärksamhet. De allra flesta åtgärder och lösningar som förs fram kan dock inte sorteras in under någon särskilt rubrik, utan har hamnat under övrigkategorin andra åtgärder. Åtgärdsförslag på temat kvotering och positiv särbehandling fick under 1999 exempelvis en mycket liten uppmärksamhet – ca en procent.

I figur 13 sammanfattas vilken plats olika integrationsfrågor

fick på mediernas dagordning. Längs den lodrätta axeln redovisas vilken uppmärksamhet var och en av de sex olika frågorna fick som hinder mot en integration och längs den vagnrätta axeln vilken uppmärksamhet frågorna fick som åtgärder för en integration. De två streckade linjerna i figuren anger genomsnittsvärdet för de sex kategorierna ($100/6=16.7$ procent).

Detta innebär att medierna, sett i ett dagordningsperspektiv, kan behandla integrationsfrågor på fyra olika sätt: (1) frågan kan ges liten uppmärksamhet både som hinder och åtgärd, (2) frågan kan ges liten uppmärksamhet som hinder, men stor uppmärksamhet som åtgärd, (3) frågan kan ges stor uppmärksamhet både som hinder och åtgärd och (4) frågan kan ges stor uppmärksamhet som hinder, men liten uppmärksamhet som åtgärd.

Arbetsmarknadsdiskriminering är den enda fråga som medierna ger stor uppmärksamhet både som integrationshinder och som integrationsåtgärd. Svenskarnas negativa attityder får stor uppmärksamhet som ett integrationshinder, men åtgärder eller lösningar för att påverka attityderna ges förhållandevis liten uppmärksamhet. Mediernas sätt att uppmärksamma frågor kring invandrarnas bristande kunskaper i svenska är däremot till en del den motsatta. Frågor kring invandrarnas kunskaper i svenska ges relativt mindre uppmärksamhet som problem, medan åtgärdsförslag och lösningar av språkproblemet ges en relativt större uppmärksamhet.

Tre områden uppmärksammas lite i medierna både som integrationshinder och som integrationsåtgärd. Det gäller boendesegregationen, men det gäller i särskilt hög grad invandrarnas bidragsberoende och frågor på temat att »ointresset hos invandrarna själva hindrar integrationen«. Och i detta avseende finns det ingen skillnad mellan frågornas behandling på nyhetsplats och på tidningarnas ledar- och debattsidor. Den måttliga skill-

Tabell 24

Bilden av »invandrare« och »svenskar« som hinder för integration i fem storstadstidningar. (procent).

	DN	GP	AB	Ex	Arb	Samtliga
»Invandrarna är hindret«	25	23	–	0	20	20
»Svenskarna är hindret«	75	77	–	100	8	80
	100	100	100	–	100	100
n=antal	24	22	–	7	30	83

nad som kan iaktas är att det opinionsbildande materialet något mer uppmärksammar arbetsmarknadsdiskrimineringen och invandrarnas språkkunskaper och något mindre boendesegregationen.

Detta innebär att mediernas bild av vad som hindrar att invandrare integreras i det svenska samhället i liten utsträckning uppehåller sig vid frågor som hänger samman med att invandrarna själva ses som ett hinder mot en integration. Som framgår av tabell 24 går 80 procent av de integrationshinder som tas upp i medierna på temat att »svenskarna är hindret«, medan endast 20 procent går på temat att »invandrarna är hindret«.

Del 4

Mediernas roll i opinionsbildningen

Mediernas roll i opinionsbildningen diskuteras i det följande med utgångspunkt ifrån två viktiga förutsättningar för en långsiktig opinionsbildning som rör etnisk mångfald och invandrarnas integration i det svenska samhället. Dels allmänhetens syn på invandrare och invandrarnas betydelse för det svenska samhället, dels den bild som ges av invandrare i nyhetsmedierna.

Opinionsklimatet

En av grundförutsättningar för en framgångsrik integrationsprocess är hur allmänheten ser på den folkgrupp eller de folkgrupper som avses integreras i samhället. Dels allmänhetens syn på invandrare som individer och som grupp/er, dels allmänhetens syn på vilken betydelse invandrarna har i samhället. Ju mer positivt allmänheten ser på invandrare och på invandrarnas betydelse i samhället, desto bättre är förutsättningarna för en framgångsrik integrationsprocess.

Att empiriskt studera allmänhetens syn på invandrare och flyktingar ligger utanför denna undersökning. Statsvetaren Marie Demker har dock inom ramen för SOM-institutets årliga enkätundersökningar redovisat omfattande forskningsresultat om svenska folkets åsikter och attityder till invandrare (Holmberg & Weibull (red), *Det nya samhället*, 2000). I tabell 25 redovisas i sammanfattande form svaren på fyra olika påståenden som ställts till allmänheten vid tre olika tillfällen: 1993, 1997 och 1999.

Det finns ingen grund, som framgår av sammanställningen tabell 25 för påståendet att den svenska allmänheten under 1990-talet blivit mer negativt inställd till invandrare eller till personer med annan etnisk bakgrund. Resultaten tyder snarare på det motsatta. I denna mening kan därför opinionsklimatet under 1990-talet sägas ha blivit mer gynnsamt för ett framgångsrikt integrationsarbete.

Allmänhetens syn på invandrarnas ekonomiska och kulturella betydelse i det svenska samhället redovisas i tabell 26. Liksom tidigare har de tillfrågade svarat med hjälp av en skala från 0 till 10, där den ena ytterpunkten på skalan (0) står för *helt felaktigt påstående* och den andra ytterpunkten på skalan (10) står *helt riktigt påstående*. Och liksom tidigare redovisas svaren i tabellen på tre olika sätt: i procentandelar, som ett opinionsbalansmått och som skalmedelvärden.

Som framgår av tabell 26 är opinionen splittrad när det gäller

Tabell 25

Svenska folkets åsikter om invandrare i Sverige (procent).

	1993	1997	1999
Instämmer i påståendet:			
Det finns för många utlänningar i Sverige	52	48	40
Invandrarna i Sverige skall fritt få utöva sin religion här	41	39	41
Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet	40	44	49
Jag skulle inte tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen	25	18	17

Kommentar: Tabellen är hämtad från Marie Demkerts kapitel (s. 62) i Holmberg & Weibulls (red) *Det nya samhället*, 2000. Svartalternativen är instämmer helt, i stort sett, delvis samt inte alls. Instämmande svar består av svartalternativen »helt« och »i stort sett«. Endast personer som svarat på frågorna finns med i procentbasen.

Tabell 26

Synen på invandrarnas betydelse i det svenska samhället.

	Riktigt påstående	Varken eller	Felaktigt påstående	Summa procent	Opinionsbalansmått	Skalmedelvärde
Invandrarna har en positiv inverkan på Sveriges ekonomi	32	23	45	100	-13	4.4
Invandrarnas kultur och traditioner berikar det svenska samhället	53	19	28	100	+25	5.8

Kommentar: Se tidigare.

synen på invandrarnas ekonomiska betydelse. Fyrtiofem procent av allmänheten anser att påståendet »invandrarna har en positiv inverkan på Sveriges ekonomi« är felaktigt, medan 32 procent anser det vara riktigt och nästan en fjärdedel tycker varken eller.

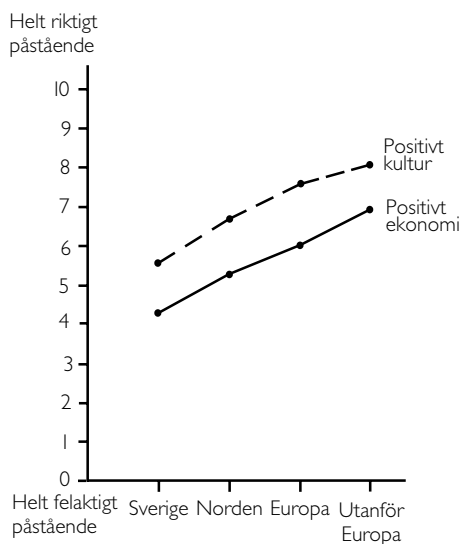
När det gäller synen på invandrarnas kulturella betydelse är det en knapp majoritet som anser att »invandrarnas kultur och traditioner berikar det svenska samhället« är ett riktigt påstående, medan 28 procent anser det vara ett felaktigt påstående. Detta innebär att allmänheten ser relativt sett mer positivt på invandringens kulturella betydelse än på invandringens ekonomiska betydelse.

Synen på invandrarnas ekonomiska och kulturella betydelse i olika befolkningsgrupper redovisas i sammanfattande form med avseende på de svarandes uppväxtland, boendeort, ålder, utbildning och med avseende på vilken tillit man hyser till andra människor. Svaren presenteras i form av fem olika figurer (figur 14 – figur 18), där den heldragna linjen i figuren visar de olika gruppernas syn på invandrarnas ekonomiska betydelse och den streckade linjen synen på invandrarnas kulturella betydelse.

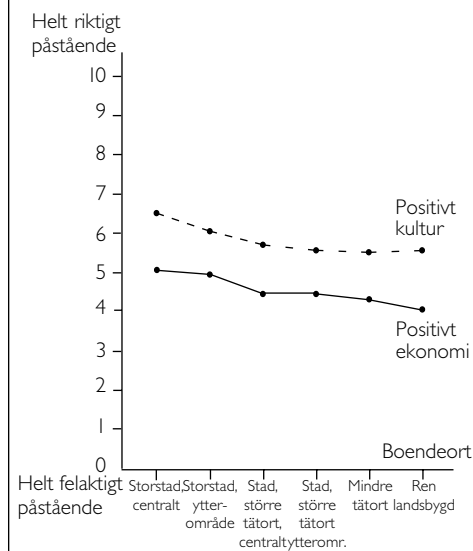
Tre slutsatser kan dras av de resultat som redovisas i figur 14 – figur 18.

För det *första* finns det ett klart och systematiskt samband mellan synen på invandringens betydelse och olika bakgrundsfaktorer. De som är uppvuxna i ett annat land än Sverige anser att invandrarna har en större betydelse för det svenska samhället än de som är uppvuxna i Sverige, de som bor i de invandrarrika storstäderna gör en positivare bedömning av invandrarnas betydelse än de som bor på mindre orter och ren landsbygd, och äldre och lågutbildade ger inte en lika positiv bedömning av invandrarnas betydelse som högutbildade och medelålders personer.

Figur 14
Synen på invandrarnas betydelse i det svenska samhället efter uppväxtland (medelvärden).

Figur 15
Synen på invandrarnas betydelse efter boendeort (medelvärden).

Och det finns också ett mycket starkt samband mellan hur man ser på invandrarnas ekonomiska och kulturella betydelse och i vilken utsträckning man sätter tillit till sina medmänniskor. De som tycker att det i hög grad går att lita på människor anser att invandrarna har en mycket större ekonomisk och kulturell betydelse för det svenska samhället än de som tycker att det inte går att lita på människor.

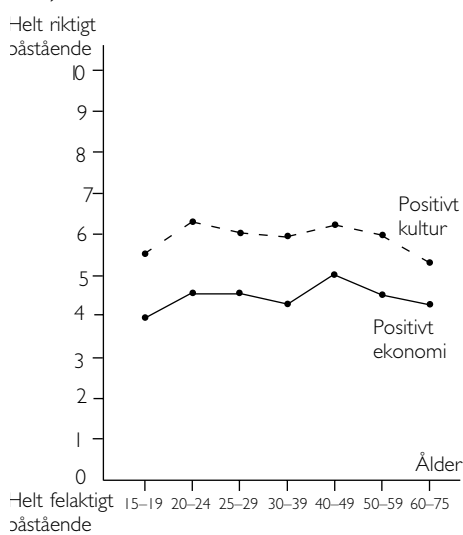
För det *andra* är de skillnader som kan iakttas mellan olika grupper likartad i den meningen att skillnaderna i huvudsak är desamma oavsett om frågan gäller invandrarnas ekonomiska eller kulturella betydelse. Dvs. avståndet mellan de båda kurvorna är ungefär detsamma.

Men, för det *tredje*, det existerar vissa intressanta undantag som avviker från det allmänna mönstret. Hos ungdomar i gymnasieåldern (15–19 år) är gapet mellan de båda kurvorna klart mycket större än hos äldre personer, särskilt hos gruppen 60–75 år.

Ungdomar gör i stort sett samma relativt negativa bedömning av invandrarnas ekonomiska betydelse som den äldsta åldersgruppen, men en relativt sett klart positivare bedömning

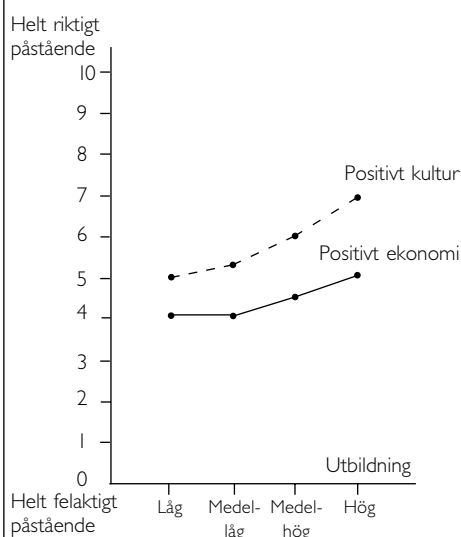
Figur 16

Synen på invandrarnas betydelse i det svenska samhället efter ålder (medelvärden).

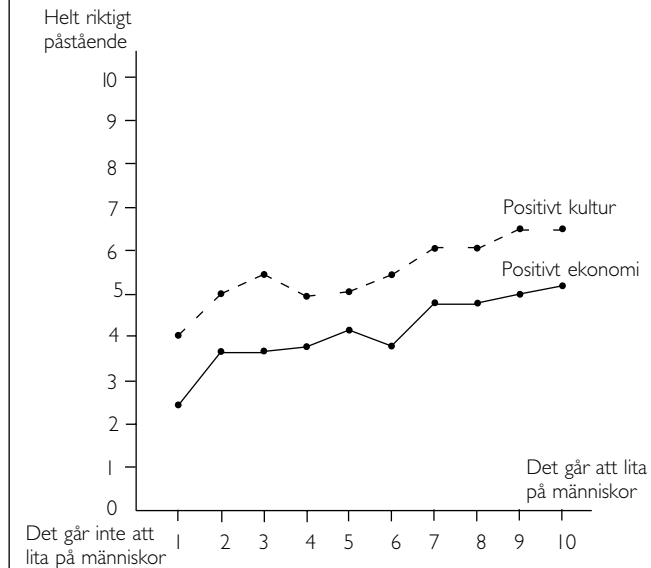
Figur 17

Synen på invandrarnas betydelse efter utbildningsnivå (medelvärden).

Figur 18

Synen på invandrarnas betydelse i det svenska samhället efter tillit till medmänniskor (medelvärden).

av invandrarnas kulturella betydelse. Och samma tendens går att spåra med avseende på de tillfrågades utbildningsnivå. Högutbildade gör i förhållande till lågutbildade relativt sett en mycket mer positiv bedömning av invandrarnas kulturella betydelse än invandrarnas ekonomiska betydelse.

Mediernas invandrarbild

En andra viktig förutsättning för en framgångsrik integrationsprocess är hur medierna långsiktigt skildrar integrationen och de folkgrupper som integreras i samhället. Dels hur medierna synliggör och behandlar själva sakfrågan, dels hur medierna synliggör och behandlar personer och grupper med annan etnisk bakgrund.

Integrationsfrågornas synlighet

Under de senaste två decennierna har invandrar- och flyktingfrågor tillhört de samhällsområden som ägnats störst uppmärksamhet i svenska nyhetsmedier. I TV:s nyhetsprogram Rapport har i genomsnitt under de senaste två decennierna ca 6 nyhetsinslag per månad handlat om inhemska invandrar- och flyktingfrågor.

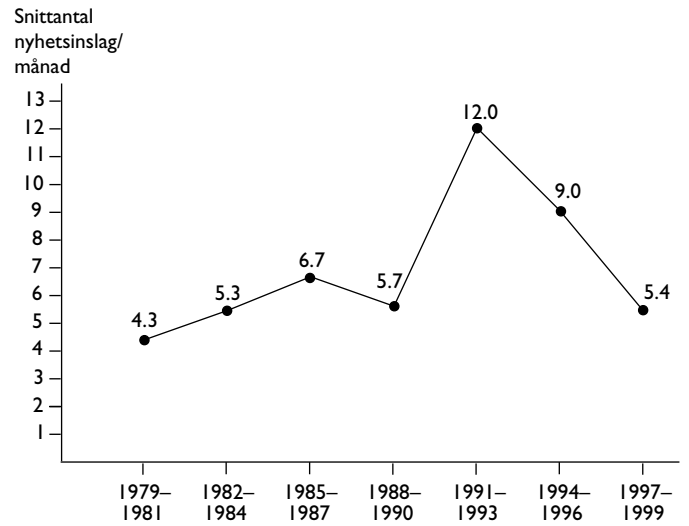
Vid ett första påseende låter det inte så mycket. Men nyhetsflödet sett i 20-årsperspektiv omfattar en mängd olika ämnen och det krävs jämförelsepunkter för att få en riktig uppfattning om vilken uppmärksamhet olika företeelser får i nyhetsrapporteringen. Som jämförelse kan nämnas att ett så stort ämnesområde som miljöfrågor i genomsnitt haft ca 5 nyhetsinslag per månad, sysselsättnings- och arbetslöshetsfrågor i genomsnitt knappt 5 nyhetsinslag per månad, frågor om vård- och äldreomsorg knappt 4 nyhetsinslag och frågor som tar upp barnomsorg knappt 2 nyhetsinslag per månad under de senaste två decennierna.

Det går knappast att skilja ut någon enskild fråga, sett i ett 20-års perspektiv, som rönt en så stor uppmärksamhet som invandrar- och flyktingfrågor och frågor om rasism och främlingsfientlighet.

Uppmärksamheten för invandrar- och flyktingfrågor varie-

Figur 19

Antalet nyhetsinslag om invandrar- och flyktingfrågor 1979–1999 (snittantal per månad).

rar självfallet kraftigt mellan olika år alltefter vad som händer i samhället. I figur 19 presenteras för sju olika treårsperioder det genomsnittliga antalet nyhetsinslag per månad.

Under hela 1980-talet ligger antalet nyhetsinslag ganska stabilt kring 5–6 nyhetsinslag per månad för att under 1990-talets första hälft (1991–1996) nå ungefär det dubbla antalet nyhetsinslag. Under de tre senaste åren (1997–1999) har antalet inslag gått ned till i genomsnitt drygt 5 inslag per månad. Nedgången är särskilt kraftig det sista undersökningsåret 1999. Då hade Rapport det lägsta antalet inslag om invandrar- och flyktingfrågor under samtliga 21 undersökningsår.

Det mesta av invandrar- och flyktingjournalistiken kan dock inte betraktas som integrationsfrågor. När det gäller den långsiktiga undersökningen av Rapport har det inte varit möjligt att närmare avgöra vilka nyhetsinslag som utgår ifrån ett (klart) integrationsperspektiv (som vid den tidigare analysen av storstadspressens bevakning under 1999) eftersom Rapportundersökningen bygger på en analys av kortfattade programprotokoll av sammantaget ca 7 500 nyhetssändningar.

De flesta eller 56 procent av nyhetsinslagen handlar om *flyktingfrågor* varav huvuddelen utgörs av rapportering kring *enskilda flyktingärenden* (tabell 27). I storleksordning därefter kommer vad som i tabellen sammanfattningsvis kallas *protest-*

Tabell 27

Olika frågors uppmärksamhet i Rapports nyhetsinslag om invandrar- och flyktingfrågor 1979–1999 (procent).

	Procentandel
Invandrar/integrationsfrågor	16
Flyktingfrågor	56
- Enstaka ärenden	(32)
Protestaktioner/opinionsyttringar	18
- för invandrare/flyktingar	(8)
- mot invandrare/flyktingar	(10)
Våldsbrott mot invandrare/flyktingar	8
	100

n=antal nyhetsinslag

aktioner och opinionsyttringar, där nyhetsbevakningen av opinionsyttringar och protestaktioner *mot* invandrare/flyktingar något överstiger andelen som är för invandrare/flyktingar. Knappt var tionde nyhetsinslag rapporterar om *våldsbrott/våldshandlingar* mot invandrare/flyktingar.

Det är nyhetskategorin *invandrarfrågor* som i första hand inrymmer rapporteringen av det som kan kallas integrationsfrågor. Kategorin är dock inte synonym med integrationsfrågor, och andelen nyhetsinslag med ett integrationsperspektiv torde därför vara mindre än 16 procent. Det är därför inte osannolikt att siffran för Rapport kan ligga kring 10 procent, dvs. den andel som integrationsfrågorna uppvisade i den mer djupgående studien av storstadspressens bevakning under 1999.

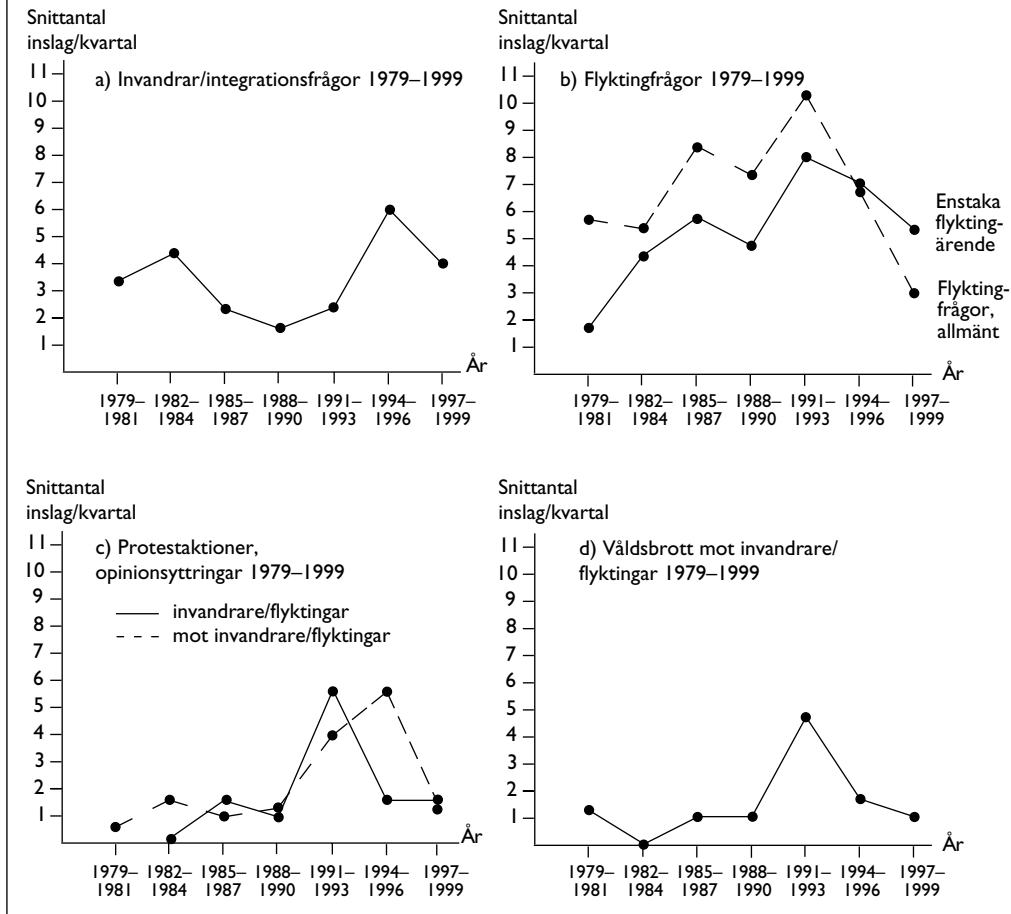
Under alla omständigheter blir slutsatsen att rapporteringen i svenska nyhetsmedier under de gångna två decennierna i mycket större utsträckning uppehållit sig vid »flyktingfrågor« och olika slags »aktioner« för och emot flyktingar/ invandrare än vid »integrationsfrågor«.

Invandrar/integrationsfrågorna har dock fått en något ökad uppmärksamhet under de senaste åren (figur 20a). Under slutet av 1980-talet var uppmärksamheten minst med i genomsnitt knappt två nyhetsinslag per kvartal för att under i mitten av 1990-talet uppgå till i genomsnitt 6 inslag per kvartal. Även räknat i procentandelar har det skett en viss ökning. Under den senaste treårsperioden 1997–1999 handlade exempelvis ungefär 25 procent av inslagen om invandrar/integrationsfrågor, medan de under perioden som helhet utgjorde 16 procent.

Rapporteringen om enskilda flyktingärenden har successivt minskat från en topp under mitten och andra hälften av 1980-talet och ligger i slutet av 1990-talet på ungefär samma nivå som i början av 1980-talet (figur 20b). Bevakningen av

Figur 20 a-d

Olika invandrar- och flyktingfrågors uppmärksamhet under olika tidsperioder i Rapport 1979–1999 (snittantal per kvartal).

protestaktioner och opinionsyttringar för och emot invandrare och flyktingar (figur 20c) och rapporteringen kring våldsbrott (figur 20d) är i huvudsak ett 90-talsfenomen. Höjdpunkten inträffade åren 1991–1993, medan rapporteringen under den sista treårsperioden 1997–1999 är nere på 1980-talets låga nivå.

Invandrarnas synlighet i medierna

Invandrar- och flyktingfrågor har haft stort utrymme i nyhetsflödet de senaste 20 åren, även om integrationsfrågor intagit en mer undanskymd plats. Frågan är om invandrare och flyktingar som nyhetsaktörer eller som enskilda individer varit lika synliga i nyhetsrapporteringen?

De viktigaste nyhetsaktörerna i TV liksom i dagspress utgörs av politiker, myndighetsrepresentanter, organisationsföreträdare, experter av olika slag och företagsledare. Bland dessa finns få invandrare och få kvinnor. Och det avspeglas i nyhetsrapporteringen. Att den faktiska verkligheten ser ut på detta sätt har knappast medierna något ansvar för och det är knappast heller mediernas uppgift att i sin nyhetsförmedlande roll så att säga rätta till den typen av skevheter i samhället.

Det finns däremot ett område där TV:s nyhetsprogram i sin rapportering inte är så beroende av »den rådande maktstrukturen i samhället«. Det gäller när intervjuer görs med vanliga människor – dvs. i de fall *enskilda personer* intervjuas därför att de på ett eller annat sätt *berörs* av det som tas upp i nyhetsinslaget.

Andelen invandrare och flyktingar uppgår till 9,7 procent av de enskilda personer som intervjuas i Rapport (och som berörs av det som tas upp i nyhetsinslaget). 90,3 procent av de intervjuade är med andra ord »vanliga svenskar«.

Det finns dock en viss felkälla, eftersom det endast varit möjligt att bestämma den intervjuades etniska bakgrund med utgångspunkt ifrån namn och sammanhang. Det innebär att 9,7 procent sannolikt kan uppfattas som ett minimivärde.

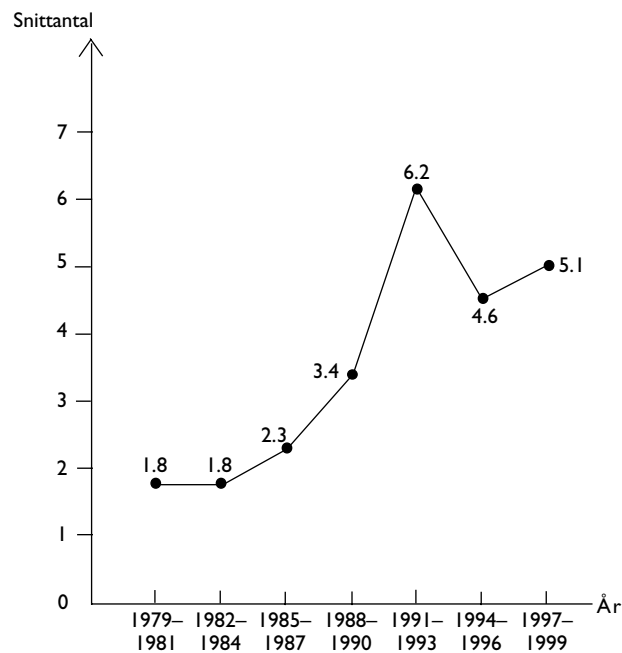
Även om 9,7 procent intervjuade invandrare/flyktingar kan ses som ett minimivärde och att det inte finns något självklart och invändningsfritt sätt att beräkna hur stor andel av befolkningen som utgörs av »invandrare och flyktingar«, så är med säkerhet andelen med invandrarbakgrund större i befolkningen än bland dem som intervjuas i Rapport. Det bör dock påpekas att bakom denna underrepresentation kan finnas många olika förklaringar. Alltifrån praktiska språkproblem till att flyktingar som gömmer sig för myndigheter av naturliga inte vill framträda i TV.

Har då andelen intervjuade med invandrarbakgrund ökat under årens lopp?

I jämförelse med 1980-talet är antalet intervjuade med invandrarbakgrund mycket större under 1990-talet. Under större delen av 1980-talet ligger det genomsnittliga antalet intervjuer med invandrare och flyktingar på ca 2 intervjuer per månad,

Figur 21

Antalet intervjuer med invandrare/flyktingar under olika tidsperioder i Rapport 1979–1999 (snittantal per månad).

medan det genomsnittliga antalet intervjuer mer än fördubblats under 1990-talet med ett topp under 1991–1993 i samband med den stora uppmärksamheten som flyktingfrågor fick under händelserna på Balkan. Under 1990-talets tre sista år ligger antalet intervjuer på ca 5 per månad, vilket innebär en viss ökning i jämförelse med den föregående treårsperioden (figur 21).

Ett annat sätt att undersöka hur invandrare och flyktingar synliggörs i TV redovisas i tabell 27. Där presenteras de aktörer som intervjuas i de nyhetsinslag som handlar om invandrar- och flyktingfrågor.

I dessa nyhetsinslag utgörs ca en fjärdedel av invandrare och flyktingar. Andelen politiker och myndighetsföreträdare är ungefär lika stor.

I detta avseende finns det ingen relevant jämförelsepunkt, som exempelvis andel i befolkningen, som kan ligga till grund för en bedömning om invandrarnas och flyktingarnas andel på 24 procent är mycket eller lite, rimlig eller orimlig. Däremot är det möjligt att göra jämförelser över tid.

Tabell 28

Intervjupersoner i Rapports nyhetsinslag om invandrar- och flyktingfrågor 1979–1999 (procent).

Intervjupersoner	Procentandel
Flyktingar/invandrare	24
Politiker	24
Myndigheter	22
Organisationer/företag	5
Experter	3
Enskilda personer	13
Annan intervjuperson	9
100	

n=antal intervjuade personer 652

Något entydig utveckling eller trend för hela 20-årsperioden går emellertid inte finna. Andelen intervjuade invandrare/flyktingar var som störst under periodens första sju år (ca 35 procent 1979–1985), medan andelen var som lägst under den andra sjuårsperioden (ca 20 procent 1986–1992) för att öka något under den tredje sjuårsperioden (ca 25 procent 1993–1999). Däremot har andelen intervjuade myndighetsföreträdare successivt minskat under perioden som helhet minskat – från drygt en tredjedel under 1980-talet till knappt en fjärdedel under 1990-talet.

I vilka sammanhang är då invandrare och flyktingar synliga i TV:s nyhetsprogram?

Ungefär två tredjedelar av alla intervjuer med invandrare och flyktingar görs i nyhetsinslag som tar upp invandrar- och flyktingfrågor och de allra flesta intervjuerna görs i inslag som handlar om flyktingfrågor (tabell 29). Den återstående tredjedelen av intervjuerna görs i nyhetsinslag som tar upp alla andra nyhetsområden. I TV:s nyhetsprogram har med andra ord personer med en annan etnisk bakgrund under de senaste två decennierna i första hand blivit synliga i ett flyktingsammanhang och i mindre utsträckning i ett integrations-sammanhang – och i ännu mindre utsträckning i »helt vanliga« sammanhang.

I detta avseende har det dock ägt rum en förändring över tid. Fram till år 1985 intervjuades personer med en annan etnisk bakgrund nästan uteslutande i ett invandrar- och flyktings-sammanhang. Därefter har andelen intervjuade invandrare

Tabell 29

I vilket sammanhang framträder invandrare/flyktingar som intervjupersoner i Rapport 1979–1999.

	Procentandel
Invandrar- och flyktingfrågor,totalt	64
Enskilda flyktingärenden	25
Invandrar- integrationsfrågor	16
Flyktingfrågor	12
Våldsbrott mot invandrare/flyktingar	5
Opinionsyttringar/protester för invandrare/flyktingar	4
Opinionsyttringar/protester mot invandrare/flyktingar	2
Andra frågor, totalt	36
	100

n=antal intervjuer

och flyktingar i andra ämnesområden ökat. Under 1990-talets andra hälft uppgår andelen intervjuer i andra frågor till ca 40 procent.

Sett i ett 20-årsperspektiv har visserligen invandrare och flyktingar blivit mer synliga i TV:s nyhetsprogram, men de synliggörs i första hand i ett flykting- och invandrarsammanhang. Personer med annan etnisk bakgrund framträder med andra ord i mycket begränsad omfattning i nyhetsinslag som tar upp andra frågor. Det har dock skett en förändring över tid. Invandrare och flyktingar intervjuas i TV:s nyhetsprogram under 1990-talets slut oftare som »vanliga« personer och i »vanliga« sammanhang än under tidigare år.

Opinionsledare

En annan viktig aspekt av olika etniska gruppers synlighet i medierna utgörs av uppmärksamheten av sådana personer som i medierna kan uppfattas som talespersoner eller opinionsledare i frågor som rör etnisk mångfald och invandrarnas situation och integration i samhället. I tabell 30 redovisas de tio mest omnämnda personerna med invandrarbakgrund i fyra undersökta storstadstidningar under 1995–1999. Undersökningen har gjorts med hjälp av namnsökning i tidningarnas textarkiv.

I topp ligger Alexandra Pascalidou, programledare i TV. På andra plats ligger Juan Fonseca och på tredje Kurdo Baksi. Både Fonseca och Pascalidou uppvisar dock en kraftig minskning under 1999. Bland övriga företrädare återfinns främst personer som är aktiva i politiska partier: Nalin Peggul-Baksi (s), Yvonne

Tabell 30

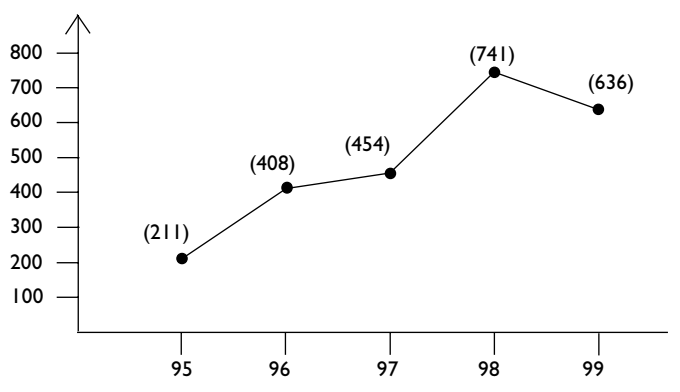
De tio mest omnämnda personerna med invandrabakgrund i storstadspresen 1995–1999.

	95	96	97	98	99	Totalt
1. Alexandra Pascalidou	54	159	164	252	153	782
2. Juan Fonseca	54	90	103	210	63	520
3. Kurdo Baksi	26	63	54	54	116	313
4. Nalin Pekgul/Baksi	22	29	34	82	36	203
5. Ywonne Ruwaida	22	16	10	42	96	186
6. Mauricio Rojas	24	24	46	45	53	163
7. Michael Alonzo	17	19	9	72	4	121
8. Tarik Saleh	1	22	32	25	18	98
9. Luciano Astudillo	0	0	0	5	74	79
10. José Alberto Diaz	7	5	11	13	12	48

Ruwaida (mp), Mauricio Rojas (m) och Luciano Astudillo (s). I figur 22 redovisas utvecklingen under 1990-talets fem sista år sammantaget för de tio mest omnämnda personerna. Som framgår av kurvan i figuren har de tio personerna blivit mer synliga i medierna. Under de fem åren från 1995 till 1999 har det skett en tredubbling av antalet omnämningar. Till en del kan det vara ett resultat av att det finns andra personer, men som så att säga inte finns med på listan. Och till en betydande del är den kraftiga ökningen mellan 1997 och 1998 ett resultat av en speciell händelse som ägde rum 1998 (det i medierna starkt uppmärksammade nazisthotet mot Alexandra Pascalidou).

Figur 22

De tio mest omnämnda personerna med invandrabakgrund – utvecklingen under åren 1995–1999.

Men även om den ökande synligheten måste omgärdas med reservationer och en stor del är ett resultat av publicitet kring en sensationell händelse står det ändå klart att personer som kan uppfattas som opinionsledare med invandrarbakgrund blivit mer synliga i medierna under 1990-talet.

Till allmänheten ställdes även en s.k. öppen fråga där de svarande fick ange vilka personer som de uppfattade som talespersoner för invandrare. Avsikten med frågan var att få de tillfrågades spontana svar och att det var de tillfrågade själva, som utan vägledning, avgjorde vem de betraktade som en talesperson.

Ungefär 15 procent eller 236 svarspersoner angav minst ett namn (upp till två personer kunde anges) Sammanlagt avgavs 323 svar och bland dem fanns namn på 62 olika personer, varav 28 hade »invandrarbakgrund« och 34 hade »svensk bakgrund«. I tabell 31 redovisas de tio personer som fick flest omnämnan-

den. Tre personer stod för närmare hälften av alla angivna svar – Alexandra Pascalidou, Juan Fonseca och Nalin Pekul (Baksi). Koncentrationen till dessa tre personer är mycket stor och andra personer med invandrarbakgrund anges i mycket liten omfattning.

Dessa tre personer är, som framgått av det tidigare, samma personer som toppar listan över personer som oftast framträder i medierna: Pascalidou på första plats, Fonseca på andra och Nalin Pekul (Baksi) på fjärde plats (tabell 0).

Tabell 31

De tio mest omnämnda personerna som allmänheten på en öppen fråga angav som speciellt kända som talespersoner för invandrare.

	Antal omnämnan-
1. Alexandra Pascalidou	60
2. Juan Fonseca	59
3. Nalin Pekgul (Baksi)	28
4. Mona Sahlin	26
5. Ingrid Segerstedt-Wiberg	16
6. Bengt Westerberg	11
7. Jesus Alcalá	11
7. Jerzy Einhorn	9
9. Theodor Kaliifatides	9
10. Gudrun Schyman	7
10. Pierre Schori	7

Mediernas viktiga roll i opinionsbildningen kan knappast illustreras på ett tydligare sätt.

Mona Sahlin och Ingrid Segerstedt-Wiberg är de som nämns flest gånger bland personer med svensk bakgrund.

Trendbrott i den probleminriktade journalistiken?

Den decennielånga, årligt återkommande undersökningen av Rappports nyhetsändringar 1979–1999 gör det möjligt att studera långsiktiga förändringar, trender i journalistiken.

I figur 23 redovisas en sådan långsiktig trend. I figuren anges för varje år mellan 1979–1999 antalet nyhetsinslag om invandrar och flyktingfrågor som är inriktade på problem eller negativa händelser och företeelser.

Som framgår av figur 23 finns det en mycket stor variation mellan olika år vad gäller antalet probleminriktade nyhetsinslag. Något annat vore heller inte att vänta, eftersom nyhetsrapporteringen återspeglar faktiskt inträffade händelser. De två kraftigt markerade topparna i figuren under 1993 och 1996 är ett resultat av händelserna på Balkan och i det forna Jugoslavien och de följer de fick för Sverige som flyktingmottagande land.

Men även om det finns stora variationer från det ena året till det andra går det att spåra en trend i utvecklingen mot en alltmer probleminriktad nyhetsjournalistik. Det framgår av den trendlinje som finns inritad i figuren (den linje som har bäst passning till samtliga årsvärden).

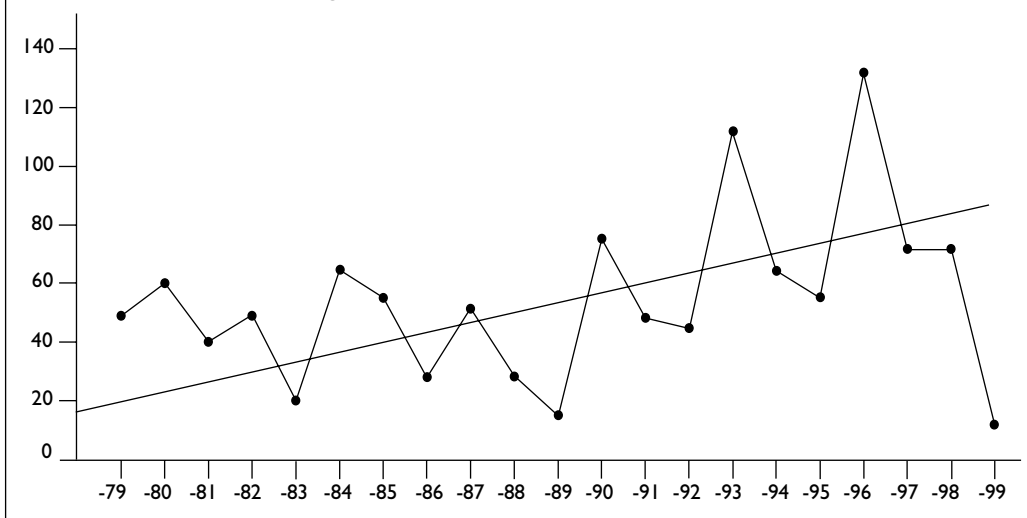
I princip kan tre olika förklaringar ges till utvecklingen mot en mer probleminriktad journalistik.

För det *första* kan det handla om att verkligheten har förändrats. Dvs. att det handlar om en återspeglning av en faktisk verklighet där problemen, både sett i ett individperspektiv och i ett samhällsperspektiv, var större under 1990-talet än under 1980-talet.

För det *andra* kan utvecklingen vara ett resultat av att journalistiken har förändrats. Antingen genom att problemen och det konfliktfyllda överbetonats i 90-talsjournalistiken eller att problemen och negativa tonades ned eller hölls tillbaka i 80-talsjournalistiken.

Figur 23

Utvecklingen av »probleminriktade« nyhetsinslag om invandrar- och flyktingfrågor i Rapport 1979–1999 (antal inslag).

För det *tredje* kan utvecklingen återspegla ett förändrat opinionsklimat i samhället.

Alla tre förklaringarna kan troligen – fast med olika styrka – användas för att förklara utvecklingen mot en mer probleminriktad och konfliktfylld invandrar- och flyktingjournalistik under 1990-talet. Mycket talar för att de faktiska problemen, exempelvis när det gäller aktiv rasism och främlingsfientligt var större under 1990-talet än under 1980-talet, att 80-talsjournalistiken undvek eller tonade ned problem som faktiskt existerade, medan 90-talsjournalistiken kanske gjorde det omvända och att opinionsklimatet var hårdare för invandrare- och flyktingar under 90-talet än under 80-talet.

Men år 1999 kan innebära ett trendbrott i den probleminriktade journalistiken. Som framgår av figur 23 uppvisar Rapport under 1999 det lägsta antalet probleminriktade nyhetsinslag under 21 års nyhetssändningar. Om det handlar om ett trendbrott eller om en tillfällig nedgång får kommande undersökningar visa.

Mediebilder och folkopinioner

Har då den uppmärksamhet och den bild nyhetsmedierna ger av invandrar- och flyktingfrågor någon betydelse för opinionen?

Den som bestämmer vad som är viktigt och värt att diskutera spelar en avgörande roll för åsiktsbildningen i ett samhälle. I ett öppet demokratiskt samhälle har medierna i stor utsträckning den rollen.

Resultatet i figur 24 illustrerar mediernas dagordningsfunktion, dvs. att mediernas prioriteringar av olika frågor avsätter sig i vad allmänheten anser vara viktiga frågor. Längs figurens lodrätta axel anges vilken vikt de sex olika integrationshindren tilldelades i de fem undersökta storstadstidningarna under 1999 (medieuppmärksamhet i procent). Och längs den vagnrätta axeln anges allmänhetens bedömning av vad som utgör de största eller viktigaste integrationshindren (medelvärde på en skala från 0 till 10).

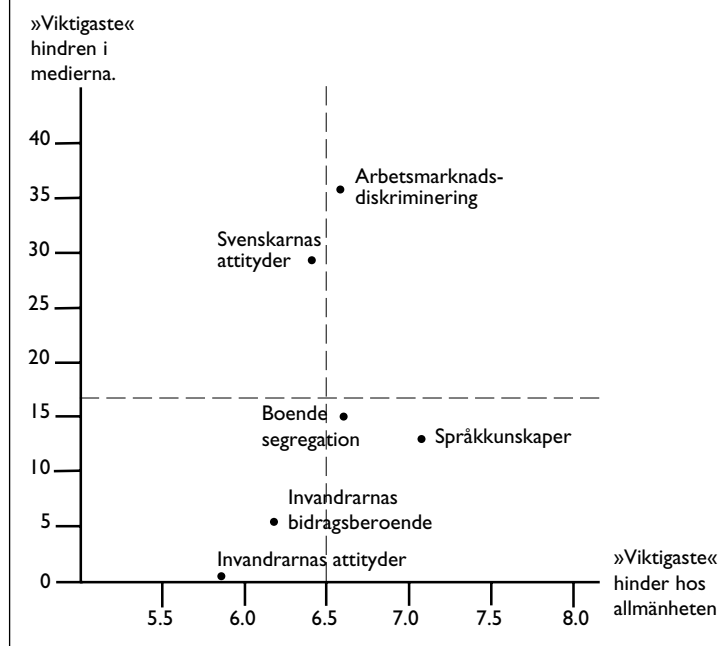
Det finns, som figur 24 visar, ett allmänt samband mellan mediernas viktighetsbedömningar och allmänhetens viktighetsbedömningar. Arbetsmarknadsdiskrimineringen är exempelvis den mest uppmärksammade frågan i medierna och bedöms också av allmänheten vara det största hindret mot en integration. Och ointresset hos invandrarna själva för en integration får minst uppmärksamhet i medierna och bedöms också av allmänheten vara det relativt sett minsta hindret för en integration.

Medierna tycks med andra ord ha en klar dagordningsfunktion även när det gäller allmänhetens syn på vad som hindrar att invandrare integreras i samhället. Men resultatet i figur 24 ger också underlag för slutsatser om vad som, sett i ett dagordningsperspektiv, karakteriserar de sex integrationshindren.

Arbetsmarknadsdiskrimineringen bedöms både i medierna och av allmänheten som ett viktigt integrationshinder och *ointresset hos invandrarna själva* och *invandrarnas bidragsberoende*

Figur 24

De »viktigaste« integrationshindren hos allmänheten och medierna.

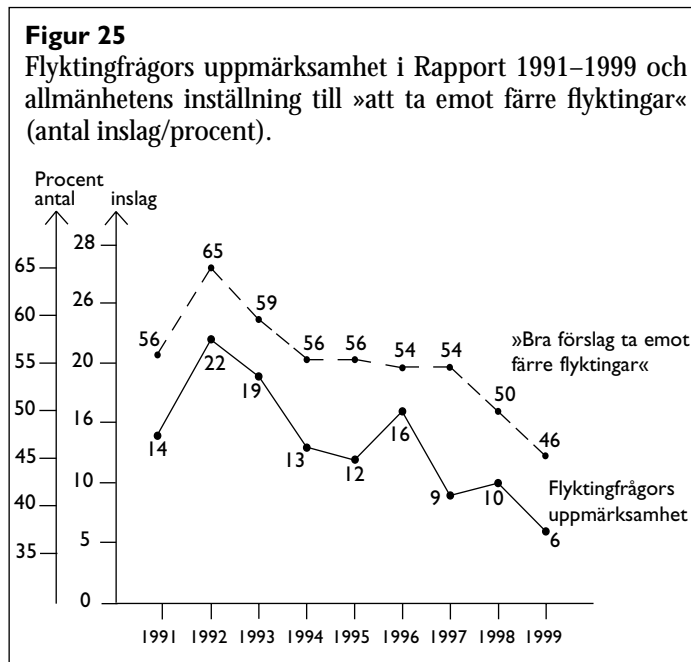

bedöms både i medierna och av allmänheten som ett mindre viktigt integrationshinder. Och när det gäller *boendesegregationen* görs också en likartad bedömning.

Svenskarnas negativa attityder till invandrare bedöms som ett viktigt integrationshinder i medierna, men bedöms inte som ett lika viktigt hinder av allmänheten. Och *invandrarnas dåliga kunskaper i svenska* bedöms av allmänheten som ett stort integrationshinder, men bedöms inte som ett lika viktigt hinder i medierna.

Att medierna spelar en central roll för vilka frågor vi skall ha åsikter om är en sak. En annan sak är vilken roll medierna spelar för *vilka* åsikter vi har.

I figur 25 redovisas sambandet mellan allmänhetens inställning till att ta emot flyktingar under åren 1991–1999 och den uppmärksamhet som flyktingfrågor fått i Rapport under samma tidsperiod. Siffrorna om allmänhetens åsikter är hämtade från SOM-institutets årliga undersökningar, senast redovisad av Marie Demker i Holmberg & Weibull (red), *Det nya samhället*, 2000. Resultatet i figur 25 avser de som svarat »mycket

bra« eller «ganska bra« på förslaget att «ta emot färre flyktingar i Sverige».

Allmänhetens inställning till att ta emot flyktingar har under 1990-talet gått i en positiv riktning. Hösten 1991 ansåg 56 procent att det var ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar och med en topp 1992 på 65 procent. År 1999 är motsvarande andel 46 procent.

Under samma tidsperiod har antalet nyhetsinslag om flyktingfrågor (allmänt och enskilda ärenden) minskat. Från som mest ca 90 nyhetsinslag under toppåret 1992 till som lägst ca 25 nyhetsinslag under 1999.

Det tycks med andra ord finnas ett trendmässigt starkt tids samband mellan flyktingfrågornas uppmärksamhet i medierna och allmänhetens inställning till att ta emot flyktingar. Ju större uppmärksamhet flyktingfrågor får i medierna, desto mer negativ blir folkopinionen till att ta emot flyktingar.

Även om denna typ av trendmässiga tidssamband alltid skall tolkas med försiktighet, är resultatet så slående att det är svårt att tolka sambandet på annat sätt än i orsakstermer. Det innebär att ju större flyktingproblemet framstår i medierna, desto mindre benägen är allmänheten att ta emot flyktingar. En omfattande rapportering om flyktingar – antingen det gäller möten med enskilda människor eller flyktingpolitiska åtgärder – ver-

Tabell 32

Journalisters och allmänhetens svar på frågan om det är ett bra förslag att »ta emot färre flyktingar i Sverige« (procent).

	1995		1999	
	Journalister	Allmänhet	Journalister	Allmänhet
Mycket/ganska bra förslag	20	56	11	46
Varken bra eller dåligt	19	23	17	28
Mycket/ganska dåligt förslag	61	21	72	26
	100	100	100	100
n=antal svaranden	963	1664	1031	3335

kar alltså inte leda till att folkopinionen är beredd att ta emot fler flyktingar. Snarare tycks en ökad konfrontation med flyktingar och flyktingproblem i medierna leda till det omvända – till uppfattningen att Sverige skall ta emot färre flyktingar.

Mediernas uppmärksamhet av flyktingfrågor återspeglar i stor utsträckning vad som faktiskt händer i vår omvärld. En bakomliggande orsak till allmänhetens inställning till att ta emot flyktingar är med andra ord faktiskt inträffade händelser (som journalister rapporterar om). Vilken roll spelar då journalisternas egna åsikter och värderingar när det gäller nyhetsrapporteringen om invandrar- och flyktingfrågor?

Journalisternas inställning till att ta emot flyktingar i Sverige presenteras i tabell 32. Resultatet är hämtat från JMG:s journalistundersökningar från 1995 och 1999. I tabellen görs även en jämförelse med allmänhetens svar vid samma tidpunkter.

Skillnaden mellan journalisternas och allmänhetens inställning är mycket stor. En mycket liten del av journalisterna tycker att det är »mycket bra« eller »ganska bra« förslag att ta emot färre flyktingar – 11 procent mot allmänhetens 46 procent (1999). I stället anser en mycket stor majoritet av journalister att det är ett »mycket« eller »ganska« dåligt förslag – 72 procent mot allmänhetens 26 procent.

Frågan om i vilken utsträckning journalisternas personliga åsikter och värderingar påverkar nyhetsjournalistiken är komplicerad. I allmänhet är utrymmet begränsat i modern nyhetsjournalistik. Men i fall där det finns en mycket dominerande och homogen inställning (som i detta fall), är det mer troligt att journalisternas egna åsikter även slår igenom i den professionella yrkesutövningen.

Det innebär att journalisternas inställning kan leda till att flyktingfrågor ges en större uppmärksamhet än som är moti-

verat utifrån en ren professionell nyhetsbedömning, att frågor som hänger samman med »invandrarna som integrationshinder« ges mindre uppmärksamhet eftersom en sådan uppmärksamhet skulle kunna uppmuntra främlingsfientlighet. Och det är inte heller troligt att det är journalisternas åsikter och värderingar som ligger bakom den negativt och konfliktinriktade invandrarjournalistiken. I det fallet måste förklaringen sökas på annat håll. I samhällsutvecklingen, i opinionsklimatet, men också i mediernas speciella arbetslogik.

